

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjedu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

SADRŽAJ:

Labudova pjesan. — Pjesma. — Crvečko B. Jeloplavčić.

Priradni opis Istre. — Proi. Nikola Žic.

Povijest školstva u suštriljskom Primorju.
— Antun vitez Klodž Sabladovski.

Iz statistike o pučkoj školi.

Iz moje škole. — F. Katarinač.

Zapisnik glavne skupštine „Hrv. učiteljskog društva „Nar. Pr.“ u Pazinu“

Vjesnik. — Književne obavijesti. Lične i školske vjesti. — (Omat.) Fratolupa.

Pretplata za god. 1909.

Ryslavý Antun, Kastav	K	5—
Sebesta Antun, Cere, Žrnjnj, za I. polug.	"	2.50
Uravić Niko, Kras, Debraj	"	5—
Pahović Emanuel, Poreč, za I. polug.	"	2.50
Glavarstvo općine Vepinae	"	5—
Corazza Gjura, Podgrad	"	5—
Matičić Franjo, Boljun	"	5—
Hrv. Citonicea, Buzet	"	5—
Dukić Edo, Brgud, Brežca, na račun	"	3—
Brilvec Srećko, Zračnj, Oprtalj, za II. polug.	"	2.50
Monas Josip, Gologorica	"	5—
Filipičić Pravedoslav, Žrnjnj	"	5—
Črnjeka Matko, Draguč	"	5—
Ruzić Antica, Kastelj	"	5—
Puharić Vinke, Lipa, za I. polug.	"	2.50
Poser Leandra, Pazin, za I. polug.	"	2.50
Poropat Đuro, Pasjak	"	5—
Blazić Josip, Vranje	"	5—
Štihović Lavoslav, Landar, na račun 1909.	"	1—
Dr. Dorčić, c. kr. finanć. tajnik, Pazin	"	5—

Pretplata za god. 1908.

Ryslavý Antun, Kastav	K	5—
Sebesta Antun, Cere, Žrnjnj, za II. polug.	"	2.50
Zuccen Anle, Altara	"	5—
Dukić Edo, Brgud, na isplatu	"	2—
Črnjeka Matko, Draguč, na isplatu	"	2.50
Ruzić Antica, Kastelj (i za 1907.)	"	9—
Puharić Vinke, Lipa, za II. polug.	"	2.50
Kinkela Vjekoslav, Žrnjnj (i za II. sem. 1907.)	"	7—
Filipičić Pravedoslav, Žrnjnj	"	5—
Poropat Đuro, Pasjak	"	5—
Štihović Lavoslav, Landar (i za g. 1907.)	"	9—
Baf Fran, Tinjan, a saldo 1908.	"	1—
Dr. Dorčić, c. kr. finanć. tajnik, Pazin	"	5—

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Labudova pjesan.

Na br'jegu metu sn'jezi
I širom tutnje gromi,
U kolibi pod sn'jegom
Od bure krov se lomi.

Unutra dršće starac
I koči se od leda . . .
Na sv'jetu nema ništa
I sve ga pr'jeko gleda . . .

Na ognjištu mu pustom
Posljednje praska granje,
A kruta zima ne zna
Za sućut, smilovanje . . .

Al život taj je mio,
Umirat mu se ne će . . .
Svoj mili stolac ruši
I u vatru ga meće . . .

Ah na njemu već davno
Kò car na stòcu sjedi . . .
I s njega su mu svašta
Pripov'jedali djedi

Kò puku božji žreci
Sa svetoga oltara . . .
— Al život taj je mio
I sad mu treba žara . . .

Na krovu zjaju pući
Kò smrti oči crne —
A vatra na ognjištu
Već opet tinja . . . trne . . .

Zub zime glođe meso
I kosti siromaku —
A drva više nema
Do svoju dragu štaku . . .

»Hajd plani, štako moja,
Ti žezlo moje milo,
Što nošaše me sv'jetom
Kò orla desno krilo . . .

Mojsijeva kò šipka,
Što vrelo izbi s gore,
I gavana i bokca
Otvaraše mi dvore . . .

Hajd plani . . . !« — Kratak prasak
I opet vatra tinja,
A krov se skoro ruši
Pod bremenom od inja . . .

Al život taj je mio,
Umirat mu se ne će . . .
— — — U ruci s'jedog starca
Čuj! nešto zazvekeće . . .

Uhvatio je lučac
I svoje gusle stare,
Nek prije no izgore
Još jednom zabugare . . .

Zacvilile su žice
Ah tako tužno . . . milo . . .
I dugo ih je, dugo
Pod br'jedom čuti bilo . . .

— — — — —
* * *

Utihnula je bura
I došli tamo ljudi —
A starac kô da sniva
I kô da pjesmu gudi . . .

Al ne miče se lučac . . .
— — To, brate, nije, ne san —
Umorila ga zima,
Dok pjevao je pjesan . . .!

Crvenko Bijeloplavić.

Prirodni opis Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC.

VII. Kvarnersko otočje.

Učka dijeli Istru na dvoje. Istočni dio je bez dvojbe zanimljiviji. U prošlim brojevima opisana je već cijela kopnena Istra, a sada je na redu kvarnersko otočje, bez sumnje najsamostalniji od (onih u II. br. Nar. Pr. spomenutih) pet dijelova Istre. Radi njegove inzularnosti možemo ga opisati tek sada, pošto nam je već poznata kopnena Istra morfolozijski, hidrografijski i oceanografijski.

Na otocima, koji su odijeljeni komadi susjednoga kopna, ponavljaju se oblici tla i krajolični značaj raznih dijelova Istre. Cres je nastavak te slika i prilika Učke, Lošinj nastavak Crne punte i posve nalik na Labinštinu, a Krk odgovara negdje valovitoj srednjoj Istri i njezinoj zapadnoj obali a negdje veprinačkom i kastavskom šumovitom kraju. Manji otoci i školji u Kvarneru u svemu su slični većima. Pravilno su poredani u zonama. Prvi ovakav niz nalazi se na istoku blizu uz obalu Lošinja: školji Osiri mali i veliki te Orjule male i velike, koje su tako gusto obraštene grmljem, da su jedva prohodne. Drugi niz, nastavak Punte Križa na otoku Cresu, čine Oruda i Palacol. Treći niz tvore Čutin i Trstenik (sa svjetionikom) kao nastavak punte i drage Meli, a četvrti niz (već u Dalmaciji) sa po dva školja Laganj i Dolfin proteže se posve paralelno sa otokom Pagom (kao tamo istočnije Dolin i Rab), a dalje se na jugu taj niz nastavlja u većim otočićima Skrda i Maoni. Još ima tih otočića i u Kvarneru i u Kvarnerolu. Mortar i Koludarc su nerazdruživi od otoka Lošinja, oni zatvaraju lošinjsku luku, daju joj oblik jezera. Zapadnije leži školj Zabodaški, još dalje plodni Susak, a novi niz i prirodnu svezu čine Unije sa Srakanama malim i velikim. Dok uz otok Cres možemo spomenuti samo još jedan otočić (Zečje na zapadu), nijesmo još sve one uz Lošinj na-

brojili. Uz spomenute na istoku i zapadu valja dodati nekoje na jugu: Kozjak, Sv. Petar, Ilovik, pa dalje kao nastavak u Dalmaciji Premuda, Olib i među njima Silba itd. itd. Uz otok Krk također ih ima nekoliko; na svakom vrhu krčkoga trokuta po jedan: Sv. Marko prema Kraljevici, Prvić prema Rabu i prema Cresu Plavnik, koji se preko dvojnoga školja Kormata nastavlja na Rabu, kaošto i mali školjić Galun kod Stare Baške pokazuje svezu prema otočićima Sv. Grgur i Goli u Dalmaciji. Ovim nije sve spomenuto, ali više nije ni nužno. Glavno je, da se odavde vidi, kako je od njih svaki za se nesamostalan, a da je među njima sveza, koja ih čini jedinicom — kvarnerskom, kako su svi više manje položeni u smjeru dinarskoga bražđenja, u smjeru nama već dobro poznatom: SZ-JI. Sa svake više točke vidimo, gdje iz modroga mora izniru veći ili manji komadi¹ kopna, dijelom zeleni dijelom bijeli i kameniti; obala im je više ili manje razvedena, obično strma, visina dosta znatna. Na većima su u zakloništima, uz pristaništa ugodna selišta, na višima, uz obalu i u guštarama stoje bijele kapele ili male kuće od sivoga kamena. Noću svuda gore svjetionici u tihoj samoći nad turobnom morskom razinom, neki sa stalnim svijetlom bijelim ili crvenim a neki sa migavim, koje od vremena do vremena rasvijetli noćnu tamu. »Osu se more zvijezdama . . .«

Cres je Istri najbliži i prati donekle njezinu istočnu obalu. Dug je 66 km od punte Jablanac do Punta Križa, najširi 13 km a najuži 2 km po prilici. Proteže se smjerom od S k J. Obale su strme i pećinaste, uopće teško pristupačne, mlaćene burom u Kvarneru na zapadu i jugom u Kvarnerolu na istoku. Viši i užji je taj otok na sjeveru (Sis — 630 m visok — prema Sisolu — 833 m) a k jugu sve niži i širi. Prispodabljavaju ga sfingi. Na rijetkim mjestima možemo se na nj dići: kod Porožine ili na protivnoj strani kod Beloga ili još južnije kod Merga, gdje se sa 300 m visine strmo spušta šumoviti pristranak k moru. Tu je prvo čudo ovoga otoka. Tu bijaše naime nekada ogromna kraska špilja, kojoj se je u nepoznato doba u more srušio jedan zid, što sada leži kao ogromna ruševina na podnožju pristranka tvoreći nasip među morem i unutrašnjošću razrovane propasti, koja je nalik na kakav ogromni amfiteatar sa preko par stotina m visokom bočinom. To je »merska jama«. Na protivnoj strani otoka leži »glavni« grad Cres u lijepoj i sigurnoj uvali. Sam grad se u ničemu ne razlikuje od ostalih istarskih primorskih gradića, kojima su nekada vladali Mleci. Ali dok su se svi gradići potalijančili, u Cresu govori i danas većina hrvatski. Svu njegovu okolinu zazelenila je maslina i vinova loza. Blagostanja na otoku nema, ali ovdje je sve što je. Ako i nije ovdje raj, oaza svakako jest, jer je otok inače, a naročito na jugu

¹) Teško je odrediti razliku: otok, otočić, školj, školjić. Recimo ovamo: otok je nastavan, a školj nije. Otočić odnosno školjić je deminutiv. Uz tri glavna otoka treba dakle k njima pribrojiti Susak, Unije i Ilovik, jer su na njima stalno obitavana sela.

u duljini od 20 *km* — sve do Osora — prava Arabia petrea — kamenjem i bijedom bogata pustoš. To je drugo čudo. Malo je ljudi, koji su prošli tim dijelom otoka radi zabave; ako smijem pretjerati, mogu ustvrditi, da bi se te putnike moglo na prstima prebrojiti. Ali tko je tamo bio, vidio je kraj, koji mnogo sjeća na biblijske krajolike, vidio je sliku divlje, opore prirode Orijenta. U tom posve suhom i bezvodnom kraju novo čudo — Vransko jezero, koje je još u 18. stoljeću zanimalo učenjake i putnike. Opet kao da smo u Siriji na žarkoj visoravni uz koje biblijsko jezero. Ovo jezero leži u ovalnoj kraskoj uvali među golim, kamenitim i strmim pristrancima od preko 200 *m* visine u istom smjeru, u kojem brazdi i otočje. Voda mu je slatka, baš pitka, pa kad si u lađici žedan, dosta je da rukom zagrabiš. Jezero je dugo preko 5 *km* a najšire 1.5 *km*, lijepe modre boje. Odtoka, bar vidljiva, nema nigdje. a ni pritoka, osim što mu voda pritječe za kiše po mnogobrojnim brazdama sa svih strana. Ne zna se pravo, koliko mu je metara razina nad morskom razinom; bit će 16 *m*, možda samo 14, 13 *m*; do nedavna se mislilo, da nije baš velika ni dubina: 37 *m*, 40 *m*, ali je sada nađena i dubina od 80 *m* te je prema tomu jezero mnogo dublje nego more u Kvarneru. Budući da je i na dnu jezera voda posve slatka¹⁾, a u njoj žive (i na dnu) slatkovodne životinje u lijepom broju, jasno je, da pod zemljom nije u svezi sa susjednim morem. Svakako je veoma čudno, da se na ovako malenom i bezvodnom otoku nalazi jezero i to tako veliko, duboko i vodom obilno, a bez vidljivoga pritoka i odtoka. To je dalo povoda mnogima, da razmišljaju, odakle voda jezeru. Budući da je temperatura vode niska, zaključilo se pravom, da slatka voda dolazi u jezero podzemnim i podmorskim putem s Velebita. Drugi su pako dokazali, da se baš po rezultatima mjerenja temperature ne smije tako zaključiti te su nastojali sebe i druge uvjeriti, da i samo mnoštvo vode kišnice, što kroz godinu na pristranke jezera pade, može podržavati razinu vode u istoj visini. I životinje u jezeru su sve slatkovodne. *Esox lucius* (štuka, vulgo luc, Hecht), *Leuciscus erythrophthalmus* (plotica crvenoperka, Rotauge), *Tinca vulgaris* (linj(ak), Schleie) i *Astacus saxatilis* (rak, Steinkrebs).

Više je razloga, da se držimo prvoga mnijenja. Razina vode u jezeru raste obično u proljeću i pada u jeseni, a ljeti, dakle u vrijeme velikih suša i žega (ishlapljivanje!) ostaje dosta konstantna, pače kadgod raste, pa makar da i nije na otoku kišilo. To je posve u skladu sa prilikama na Velebitu, sa gorskom hidrografijom. Na otoku kiši više u jesen, a baš onda je razina jezera najniža. I geologija govori za svezu sa Velebitom, ali bi nas to razglabanje predaleko zavelo, pak je dosta ovo: Velebit je u svezi sa Vranskim jezerom podmorskim nepromočnim slojevima, koji bi slatku vodu mogli dovoditi.

¹⁾ Ima doduše nešto malo soli, što se je našlo analizom, ali to je sô, što se uslijed žestoke bure diže iz mora u sitnim kapljicama morske vode i nalazi posvuda po otoku Cresu i ostalima.

Vranska uvala je nekada bila prekrita ogromnim svodom, što ga je voda polako podgrizla i konačno srušila i tako od te zatvorene šupljine, ispunjene vodom, ostade eto današnja kopanja, jezero. Dokaz za ovo nije teško opaziti na jugu jezera u t. zv. Hribu, koji sa svojim slojevima brazdi kao prelomljeno sljeme, koje je prije pokrivalo jezero. Dosta o tom. Od jezera vodi cesta po grbini otoka dalje na jug, koju kao na porugu zovu »strada regia«. Na ovom mjestu valja pače spomenuti, da se ceste na otocima nikako ne mogu prisposodobiti istarskima, nego možda jedino onoj, koja iz Buzeta vodi preko Čićarije u Podgrad. Jedino na Lošinju je lijepa cesta duž cijeloga otoka — ali iz franceskoga doba.

Kras — bar na Cresu — i nije uopće krajolik, Kras je samo ruševina krajolika, kameno more bez života i blagostanja. Tragovi (senjske) bure svuda su jasni: Kržljava vegetacija i rijetko naseljenje kao u Čićariji. Po 3—4 m visokim stablima veoma je lako shvatiti, kako i kojim smjerom duva bura, jer je deblo svakoga stabla nagnuto pod istim kutom, po prilici 50—60° od SI—JZ, dakle u smjeru bure; pače i grane i grančice šire se istim smjerom, dakle prama JZ tvoreći kao neki kišobran za zaštitu ovcama i pastirima pred sunčanom žegom, vjetrom i snijegom, dok se na onoj strani stabla, koja je okrenuta prema buri, ne može razviti granje. U ovakom će kraju putnik teško naći poezije. Naselja su nešto niže, bliže moru, gdje ima nešto šuma i ratarske zemlje crvenice. Cijele ure na putu ne vidiš sela, ne vidiš čovjeka. Ovdje i ondje vidiš ovcu, a zagonetka je, čime se hrani. Eto Osor, blijedi starac kvarnerski na umoru, komu su život razrovale godine i malarija. Važan položaj, gdje se dotiču dva otoka i dva mora, dobro su opazili Rimljanî i ovdje sagradili grad, u kojemu je bilo i 20.000 stanovnika, a danas izgleda posve antikvarno i ima samo par stotina stanovnika, danas je to čudo od grada. Ovdje se Lošinj Cresu tako približio, da su oba otoka mostom spojena, a budući da se most okreće, mogu ovuda proći manji parobrodi i jedrenjače prikativši sebi put okolo jednoga ili drugoga tjesnoga i dugoga otoka. Tako su eto tu dva posve oprečna puta, vodeni i kopneni. Da li je ta »cavanella«, bez koje ne bi Lošinj bio otok nego samo poluotok creski, od prirode ili umjetno izvedena, teško je reći, ali je sigurno, da je čovjek dotjerao ono, što je priroda pružila. Struja je u ovom tjesnacu radi plime i osjeke jaka. Ovdje ne svršava otok Cres, još ga ima prema JI proti Dalmaciji jedna trećina, gdje je niži i plosniji, šumovitiji i zeleniji.

U ovom dijelu, u duboko urezanom sidrištu Sv. Andrije ili Bokinić, nalazi se jaki izvor dobre pitke vode, čime inače cijeli otok oskudijeva kao i Lošinj.

Ajdemo na Lošinj, koji je umanjena slika i prilika Cresa. Cijelim otokom (dug 31 km, na nekim mjestima širok ne više od 100 m) ide lanac gor-

skih ispona smjerom od SZ—JI. Viši su isponi kao i na Cresu u sjevernom dijelu, naročito Osoršćica (Televrina, 588 m), gdje je otok i najširi a i plodniji, a onda se prema gradu Lošinju polagano spušta, tako da se u srednjem dijelu otoka oko Čunskoga prema zapadu prostire jedino lošinjska ravan Like, lijepo izorana i obrađena. Od maloga Lošinja dalje prema Iloviku opet je kraj viši i nalik na onaj oko Osoršćice. Obala je veoma razvedena prema površini i veličini otoka, a i visinska razvedenost je znatna. Istočna mu je obala buri otvorena, najprije prema Cresu a onda prema najsjevernijim otocima dalmatinskim i Velebitu u pozadini. S ove strane leži stariji i sada manji grad Lošinj Veliki sa krasnim pogledom i obilatim zelenilom, ali slabo zaštićen od bure. Zapadna obala gleda u otvoreno široko more jadransko, iz kojega se izdiže samo malo malih otoka, najdalje Susak, gdje je — kažu — pred jednim stoljećem živjelo samo nekoliko obitelji robinzonskim životom — u špiljama izrovanim u pijesku, ali radi velike plodnosti toga pijeska znatno se pomnožalo do danas pučanstvo na njemu. Ovo nije kraski otok (kao ni Srakane male), na njegovoj površini pače nema kamenja: na vapnenačkoj bazi nagomilao (ne naslagao) se pijesak, od kojega isključivo otok sastoji. Taj je pijesak iz Alpa ovamo nanijela rijeka — Pad (s pritokom Sočom) prije provala mora u sjevernu kotlinu Jadrana. To je naš Helgo'and, mletački Lido za kupanje. Sve rašće na otoku je izvanredne veličine (osobito vinova loza, rajčica, uopće voće) — pa i sam čovjek, a žene, koje muševci kao pomorci često ostavljaju same kod kuće, doista nas sjećaju Amazonki iz starih priča. Ako je Bodul uopće za kontinentalca čudo, što je tek Sušćanin!? Odavde lijepo vidimo sa vrhunca Garbe (98 m) Unije i Osoršćicu, koja je za Kvarner bez dvojbe ono, što je Učka za Istru.

Sa Osoršćice vidimo do kranjskoga Snježnika, Velebita, Zadra i preko Jadrana do Jakina, a potanko možemo promatrati cijeli Lošinj, njegovu sredomorsku bujnu vegetaciju (maslina, marta-myrtus, naranča itd.) sa rijetkim tropičkim biljkama (datula, agave, indijska smokva¹⁾, krasnu »Augustovu« luku — nalik na jezero, kao Vransko na Cresu — sa najvećim i ugodnijim gradom cijeloga Kvarnera, Malim Lošinjem, u njezinom južnom kutu. Rašće pokazuje ovdje blago podneblje. I doista ima (Mali) Lošinj blažu i ugodniju klimu od svakoga drugoga mjesta (kraja) u Istri. Bilje bi i bolje uspijevalo, da ima vode, ali jedino što otoku fali, jest živa voda. Ima nešto izvora pod Osoršćicom u Nerezinama i pod sv. Ivanom¹⁾ u Velikom Lošinju, ali malo. Od te nevolje jednako trpi i otok Krk. Zato ćemo se kod opisa Krka obazrijeti samo na te hidrografijske neprilike.

Kraski karakter otoka uzrokuje njegovim žiteljima dvije nevolje: veliko

¹⁾ Na specijalnoj karti vojničko-geografijskoga zavoda u mjerilu 1:76.000 ima u topografijskoj nomenklaturi Istre na račun našega jezika veoma mnogo i krupnih pogrešaka. Na kartu Lošinja tuže se u tom pogledu svi. Tako je na pr. brdo Sv. Ivan označeno posve krivim imenom Monte Calvario.

pomanjkanje vode i vegetacije. Ipak ima Krk više izvora nego kameniti Cres ili maleni Lošinj. Izvore valja na otoku Krku tražiti ili neposredno na obali što je posve obično u kraskim zemljama, ili u lapornim slojevima eocenskim. Tako izbija iz lapornih slojeva istočno pod Omišljem cijeli niz izvora, od kojih su osobito tri vodom obilata, ali ljeti dva potpuno presahnu, a samo treći daje vode trajno, no i ovaj za najveće žege, samo kaplje, tako da cijele ure prođu, dok se posuda vodom napuni. Velika je nevolja također u tom, što izvor leži oko 70 m niže od Omišlja, tako da se radi donošanja vode gubi veoma mnogo vremena i sila. Ali ne bi bilo osobito teško ova tri izvora spojiti i onda u cijevi vodu odvesti na visinu od 104 m, gdje bi valjalo sagraditi reservoir sa nekoliko tisuća m³ obujma, u koji bi se voda nekom osobitom silom iz doline ovamo dotjerala. Omišalj je 82 m nad morem, a slaz od 22 m bio bi dostatan, da se voda iz reservoirira dovede u mjesto, da uza sav vodovod Omišljani u suhom kolovozu ne ostanu žedni, morali bi reservoir sagraditi dosta velik i pod zemljom, da bude voda svježija. Inače je na Omišaljskom vode malo, jedini znatniji i trajan izvor nalazi se kod Kapelice a zovu ga Pod Kamenem.

U Malinskoj probijaju uz samu obalu veoma jaki izvori, od kojih bi se mogla dobivati veoma dobra pitka voda, kad bi se uz nevelik trošak uredio vodovod. Jedino mjesto na otoku, koje se je pomoću vodovoda osiguralo vodom, jest Dobrinj, kamo su u cijevi doveli vodu iz jakog i trajnoga izvora, što se nalazi kod Kapele Uravić 200 m nad morem i 700 m daleko od grada. U svakom pogledu će dakle Omišljanima posao oko vodovoda biti teži i skuplji nego Dobrinjcima. I Vrbnik je bez vode. Doduše dolje pod Vrbnikom u luci nalaze se dva veoma dobra izvora, na koje more svojom slanošću ipak malo utječe. Po svoj prilici su u svezi sa vodom onih potoka, što teku po Jazu u Vrbanskom polju. Ali ovi su izvori skoro na razini morskoj, a Vrbnik leži 49 m više, pa bi ovaj vodovod bio preskup. Zato su se Vrbničani odlučili da grade drugi, mnogo dulji a ipak jeftiniji, koji bi im vodu doveo iz dvaju izvora gornjega Jaza, od kojih je voda u jednomu konstantno hladna (10° C), tako da je opravdano mišljenje, da mu voda dolazi iz velike daljine, možda pače sa samoga kopna, s Velebita. Inače cijeli srednji dio otoka Krka nema žive vode.

Ljeti posve presahnu svi potoci, a u doba kišno, t. j. u jeseni i zimi, nose često mnogo vode, donji Jaz kod Vrbnika pače tako mnogo, da se pretvori u jezero, dok sva voda ne otječe ponorom u podzemlje, ali kasnije još dugo okužuje zrak kao močvara. To se događa i sa Njivičkim jezerom, s Poljem istočno od njega, Ponikvom i Kimpom kod Vrha, koje sve uvale dobivaju svoju vodu iz bližnje okoline i dugo vremena ostaju močvarne. U oba jezera ostaje cijelu godinu bar malen dio vodom ispunjen, dok u ostalim uva-

lama vode posve ponestane. Svuda su jedina pomoć pučanstvu cisterne sa vodom kišnicom. Žive vode ima samo gdje god malo na obali, a to i jest glavni razlog, zašto su sva glavni naselja otoka uz more. Glavotok ima mali izvor, ali nije trajan. Veliki su predjeli otoka posve bez vode-tekućice i izvor-vode. Zato je žiteljstvo rijetko naseljeno. U Krku ima u luci izvor, ali budući da mu za plime voda postaje brakična, nije uvijek jednako zdrav. Drugi veoma jaki izvor u Krku izljuje se — regbi — pod jugo-zapadnim uglom biskupijske palače u more; ovaj bi eventualno mogao poslužiti za gradski vodovod. Punat ima također premalo žive vode. Na istočnoj strani luke ima nekoliko izvora uz obalu pod morem, a najznatniji je onaj izvor nedaleko obale, kojim se žitelji Punta služe cijelu godinu za piće, premda mu je voda dosta slana. Samo je draga, koju protječe Potok, svuda vodom u velikoj mjeri obilna sve od Drage Bašćanske do Nove Baške na moru. Ovdje izviru s desnog i lijevoga pristranka dosta jake vodene žile, koje se onda u malim kaskadama žure prema glavnomu Potoku. Ovaj je jedini na otoku dosta jak, da može tjerati i mlinove. To je velika osobitost inače bezvodnoga otoka. Upravo nezaboravan ostaje pogled na »bašćansku dragu«, svježju, bujnu i zelenu dolinu među golim i strmim pristrancima, što je zatvaraju. Svuda samo šum žive vode, boja i sjaj. Ali izvan ovoga kraja, prevladuje cijelim otokom kraski oblik. Treba li, da opišem napose i Kras ovoga otoka? Sigurno je suvišno da o tom govorim onomu, koji već iz dosadašnjih opisa pozna krasko obličje drugih krajeva Istre.

(Nastavit će se).

Povijest školstva u austrijskom Primorju.

ANTUN vitez KLODIĆ-SABLADOSKI.

Norme glede nastavnog jezika.

Osobitom pažnjom dalo se i na uređenje nastavnog jezika u pučkim školama.

Pred god. 1848. bijaše u školama Primorja nastavni jezik ponajviše njemački. Stoprv ministarskom naredbom od 2. rujna 1848. br. 5692 odredilo se načelno, da ima u pučkim školama kao nastavni jezik biti materinski jezik učenikâ.

Carским patentom od 4. ožujka 1849. R.-G.-B. br. 151 odredilo se (§ 4.) glede nastave pučkog školstva, da se skrbiti treba i za manjine u onim krajevima, gdje prebiva pučanstvo različitih jezičnih plemena, da dobiju sredstava za njegovanje svoga jezika u javnim zavodima i da se naobrazuju u tom jeziku.

Usljed ministarske naredbe od 17. srpnja 1850. br. 5781 imao se uz materinski jezik, u kojem na svaki način treba poučavati, naučiti i drugi zemaljski jezik tamo, gdje to mjesne i pokrajinske okolnosti iziskuju i gdje nema na putu neuklonjivih zapreka.

Ovu misao potkrijepiše i ministarske naredbe od 25. listopada 1851. i 19. prosinca 1853. br. 11.256 upozoriv na poteškoće, što se prije trećeg razreda s poukom u drugom jeziku ne može početi, pa odrediše, da treba početi u zrelijoj dobi učenikâ shodnim načinom, t. j. nadovezati se ima tu pouku na onu u materinskom jeziku.

Vjeronauka se ne smije pod nijednom izlikom poučavati u drugom jeziku, nego u materinskom, jerbo je svrha njegova uzvišena; njime se ne djeluje samo na razum nego se oplemenjuje i srce i uzdiže ćud, koja ima u ćovjeku djelovati za cijeloga života (Ministarske naredbe od 21. travnja 1850., 9. prosinca 1854. br. 14212. i 30. studenoga 1855. br. 17.444.)

Ovih načela držalo se i c. kr. primorsko Namjesništvo kao pokrajinska školska oblast, kad je uređivalo istarsko pučko školstvo; ipak je u šezdesetim godinama popustilo nekojim općinama, koje su u talijanskim rukama bile, u toliko, što je n. pr. dne 9. studenoga 1866. br. 14101. IV. odredilo glede nastavnog jezika na pučkoj školi u Voloskom, da se prva pouka ima podavati u materinskom jeziku djece t. j. u hrvatskom jeziku, a s drugim u zemlji potrebnim jezikom (talijanskim) počet će se malo po malo u drugom razredu poučavati, kada si djeca jur prisvoje prve pojmove, koje se nastavom razvijaju i priopćuju.

Učevne knjige i ćitanke.

Pošto se ne može ni pomisliti dobre nastave bez dobrih učevnih knjiga i ćitanki, budu po uputi c. kr. ministarstva nastave sastavljene na temelju dotadašnjeg iskustva na polju uzgojo- i obukoslovlja nove školske knjige, kojima bi se elementarna nastava postepeno podavala i u jedinstvenoj ćjelini napredovala. Te knjige izda c. kr. naklada škol. knjiga u Beću; istodobno budu u talijanskom, slovenskom i hrvatskom jeziku prerađene i ista ih naklada dade u trgovinu. Takva naklada bi u Trstu god. 1846. uređena i postajaše do god. 1856. U svojem katalogu objavi 18 tal., 14 slavjanskih i 13 njemaćkih knjiga.

Odgoj učitelja.

Istodobno s ovim naredbama nastojalo se i o razvoju i naobrazbi učiteljstva.

Prije god. 1848. opstojahu — kako bi spomenuto — najprije tro-, a zatim 6 mjesećni tećajevi za obrazovanje učiteljâ. Tek ministarskom naredbom od 18. rujna 1848. br. 6111 raširen bi tećaj na jednu godinu; onaj koji je htio da stupi u taj tećaj, morao je imati navršениh 16 godina života i nižu

gimnaziju ili pako oba tečaja tada opstojećega četvrtoga razreda normalne škole; uvedeni budu nastavni predmeti, u kojima se poučava u današnjim učiteljskim školama. Pošto jednogodišnji tečaj nedostajao je za toliko nastavno gradivo, proširen bi na dvogodišnji ministarskom naredbom od 13. srpnja 1849. br. 4829. Drugo godišće tih »preparandija« bijaše pretežno za praktičnu izobrazbu pitomaca.

Takovo uređenje tih tečajeva za učitelje, (o kojima će biti glade broja i opstanka na shodnom mjestu riječ) trajalo sve do 14. svibnja 1869., kadno bi proglašen državni školski zakon za pučke škole, s kojim počinje druga razvojna perioda školstva.

Usljed spomenutih naredbi poskoci u razdoblju od god. 1848. do 1860. broj škola u Primorju za 31·81%, broj učenika za 32·21%, a da se je podigao interes za pučku izobrazbu, dokazuje nam to, što su se trivijalne škole podizale na glavne škole, što se pomnožiše škole, što se popravila nastava i što izadoše djela na polju pedagogike i metodike.

Od 20. listopada 1860. dalje stupi na mjesto ministarstva nastave odio državnog ministarstva za bogoštovje i nastavu. Na čelu državnog ministarstva bijaše do 13. prosinca 1860. grof Goluchowski, do 27. srpnja 1865. vitez Schmerling, do 7. veljače 1867. grof Belcredi.

Previšnjim ručnim pismom od 2. ožujka 1867., upravljanim na tadašnjega ministra predsjednika baruna Beusta, aktivirano bude opet ministarstvo za bogoštovje i nastavu.

Broj škola kao i polazak dizao se u ovim godinama doduše lagano ali postojano, tako da god. 1862. pohađalo se svagdašnju i nedjeljnu školu približno 35.000 od 90.000 za školu obvezatne djece Primorja.

Spomenutih godina bijahu najme u Primorju 2 normalne škole, 19 glavnih škola za dječake a 11 za djevojčice, 161 elementarna škola za dječake a 47 za djevojčice, 65 mješovitih škola i 73 pomoćne škole, ukupno 328 škola, koje pohađalo 27.851 učenik (učenica) u djelatni dan i 6599 nedjeljom.

Nadalje bilo je 29 obrtnih škola sa 522 učenika, 51 zabavište sa 1093 djece i 6 azila sa 463 djece.

Pošto iznašalo pučanstvo Primorja okolo 595.000 duša, otpadalo na 1000 stanovnika približno 59 učenika(ca), što je dakako slabi razmjer.

Ako se i ne može slijediti razvoj školstva u Primorju od navedene godine po službenim izvorima, ipak se razviđa iz godišnjega izvješća c. kr. ministarstva za bogoštovje i nastavu ex 1870. pro 1868., da je školstvo bar nešto napredovalo.

Spomenute godine opstojalo je u Primorju 390 župa.

Stanje škola bijaše slijedeće:

Glavne škole za dječake sa realnim školama	3
» » » » bez realnih škola	12
» » » djevojčice	8
» » » dječake i djevojčice	1
Župne škole za dječake	11
» » » djevojčice	11
» » » dječake i djevojčice	1
Trivijalne škole za dječake	67
» » » djevojčice	49
» » » dječake i djevojčice	96
Pomoćne škole	128
	Ukupno . . . 387

Poučavalo se:

cijelu godinu cijeli dan na	244 škole
» » po pô dana na	141 školi
pô godine po cijeli dan na	1 školi
» » po pô dana na	1 školi
Obrtnih škola za djevojčice bijaše spojeno sa .	68 škola
» » » naučnike » » » .	2 škole
Nedeljnih opetovnica bijaše	228
Škola za voćarstvo »	37
» » pčelarstvo »	3
» » svilogojstvo »	1

Učiteljsko osoblje.

Direktorâ bijaše:

Iz svetovnog svećenstva	12
Iz redovničkog svećenstva	3
Od svetovnjaka	11

Nadučiteljâ bijaše:

Iz svetovnog svećenstva	8
Iz redovničkog svećenstva	2
Od svetovnjaka	11

Vjeroučiteljâ bijaše:

Iz svetovnog svećenstva	160
Iz redovničkog svećenstva	3

Učiteljâ bijaše: a) na glavnim školama:

Iz svetovnog svećenstva	—
Iz redovničkog »	2
Svetovnjaka	78

<ul style="list-style-type: none"> <ul style="list-style-type: none"> b) na trivijalnim školama: od svetovnog svećenstva . . . . . 155 od redovničkog » . . . . . — svetovnjaka 108
--

<ul style="list-style-type: none"> <ul style="list-style-type: none"> Kao podučitelji djelovahu: a) na glavnim školama: svetovni svećenici . . . . . — redovnički » . . . . . 1 svetovnjaci 38

<ul style="list-style-type: none"> <ul style="list-style-type: none"> b) na trivijalnim školama: svetovni svećenici . . . . . 1 redovnički » . . . . . — svetovnjaci 29
--

po tom u svemu muškog učiteljskog osoblja . . 614

<ul style="list-style-type: none"> Učiteljica bijaše: Duvna . . . . . 34 svjetovnih 82

<ul style="list-style-type: none"> Podučiteljica bijaše: Duvna . . . . . 14 svjetovnih . . . . . 39 obrtnih učiteljica 12
---

ukupno . . . 181

Svakdašnju školu bijaše dužno polaziti:

dječaka 34.333
djevojčica 31.437

ukupno . . 65.770

Od ovih je polazilo:

a) nižu realnu školu dječaka 227
b) glavne škole djevojčica 5.133, dječaka . . . 7.274
c) trivijalne škole » 9.133, » . . . 12.414

ukupno djevojčica 14.266, dječaka . . . 19.915

Ukupna svota djevojčica i dječaka bijaše 34.181.

Opetovnice bijaše dužno polaziti god. 1868. u Trstu, Gorici i Gradski i Istri:

a) dječaka 14.758
b) djevojčica 13.694

ukupno . . 28.452

Od tih pohadaše opetovnicu:

a) dječaka 4.881
b) djevojčica 3.489

ukupno . . 8.370

Muških i ženskih učiteljskih škola bijaše u Primorju 7; pohađalo ih 46 muških i 50 ženskih pitomaca, ukupno 96.

Vlastitih školskih zgrada bijaše 237, u najam uzetih 121, ukupno 358 zgrada, od kojih bijaše 288 označenih kao u dobrom stanju, 70 kao u manjkavom stanju.

Po nastavnom jeziku bijaše u Primorju:

a) njemačkih pučkih škola	3
b) slovenskih » »	169
c) talijanskih » »	114
d) mješovitih njem.-slovenskih	9
» njem.-talijanskih	24
» sloven.-talijanskih	68

Hrvatske škole nijesu posebice navedene.

Gornji broj učiteljskih kandidata bijaše razmjerno malen i ne odgovaraše nikako potrebi. Nije ni čudo, što se je tako malo mladih ljudi posvećivalo učiteljskom stališu, budući bijahu učiteljska beriva veoma malena: varirahu između 150 i 300 forinti. Samo onim učiteljima, koji dobivahu darova u naravi, kao grožđa, kukuruza i dr. bijaše materijalno dobro, no takvih mjesta bijaše malo. Bilo bi zanimivo slijediti pojedine podatke o broju škola i koje vrsti bijahu, o polasku, o odnošaju broja polaznika i djece dužne polaziti školu u sva tri dijela Primorja za prve dobe i prisposodbljati ih sa sadašnjim, pošto bi se iz toga uvidjelo, koliko se je pučka izobrazba u ovo zadnjih 50 godina raširila i u koliko se usavršila. Imamo žalibože takve podatke samo za Trst; navest ćemo ih kasnije, a za cijelo Primorje zadovoljit ćemo se morati sa općenitim podacima; samo o obrazovanju učitelja imamo točnijih vijesti, koje ćemo citirati na shodnom mjestu, radi čega ćemo iznijeti čitatelju točnije podatke o školskim odnošajima u tri djela Primorja jedva u dobi iza god. 1868.

Ako i jesmo gornjim podacima iskazali, da je u vrijeme od 1860. do 1868. izdanim naredbama mnogo napredovao razvoj školstva, ipak se je njegovome novom preobraženju utrlo puteve jedva u drugoj epohi, kad bijahu svibanjskim zakonima 1868. skoro sve odredbe »Političke školske uredbe« od 1805. ukinute i kad bijahu državnim školskim zakonom za pučke škole 14. svibnja 1869. postavljena nova pravila glede utemeljivanja i uzdržavanja pučkih škola, glede obrazovanja učitelja košto i glede polaska škole.

(Nastavit će se).

Iz statistike o pučkoj školi.

Broj građanskih škola od godine 1871. dalje u većini zemalja Austrije znatno napreduje, kod nas na jugu slabo (osobito u Istri), premda ih najviše trebamo, budući da imamo malo srednjih škola svake ruke.

	1871.	1880	1890.	1900.	1905.
Kranjska	—	1	1	1	1
Gorica i Gradiška	—	—	—	2	2
Trst s okolicom	—	—	4	5	8
Istra	—	2	—	1	1
Dalmacija	—	4	5	6	6
Austrija	46	301	442	822	1032

U onoj jedinjoj građanskoj školi za djevojčice u Piranu u Istri nije dakako nastavni jezik hrvatski. Sama Češka ih ima 524 t. j. dva puta više nego Istra pučkih škola. Ali dok nemamo tih uзор-škola, ne fali nam škola »za nevolju« (Notschulen): pomoćnih škola, expositura i excurrendo, kojih u kulturnijim zemljama nema. U Istri ima prvih 37 (u Dalmaciji sam 11), drugih 1, a trećih također samo 1. Da je u Istri i Dalmaciji broj privatnih škola sve veći, pače da je sve veći i broj škola bez prava javnosti, dok je na sjeveru Austrije obratno, rečeno je već prije. Sve ovo zajedno nije dobar znak za razvoj našega školstva.

Što se tiče broja razreda¹⁾, zlo je u Austriji, a naročito u Istri i Dalmaciji, premda kreće kons'antno na bolje.

sa razredom	1900.								1905.									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	ukup.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	ukup.
Istra	118	44	11	9	13	2	—	—	197	117	51	22	6	16	3	—	—	215
Dalmacija	303	66	29	11	1	—	—	—	410	248	109	37	16	—	—	—	—	410
to isto u ‰ izraženo:																		
Istra	59·9	22·3	5·6	4·6	6·5	1·0	—	—	100·0	54·4	23·7	10·2	2·8	7·5	1·4	—	—	100·0
Dalmacija	73·9	16·1	7·1	2·7	0·2	—	—	—	100·0	60·5	26·6	9·0	3·9	—	—	—	—	100·0
Austrija	40·4	27·3	11·6	7·6	11·0	1·9	0·2	—	100·0	38·7	27·5	11·5	7·9	11·8	2·4	0·2	—	100·0

Dalmacija nema ni jedne jedine peterorazredne pučke škole; ³/₅ su jednorazrednice, ¹/₄ dvorazrednice, a ostale sa tri ili četiri učiteljske osobe. Uz ovakve prilike će učitelji teško protjerati iz zemlje analfabetizam. U Istri je nešto bolje, ali ne za hrvatske škole, što se doduše iz ovoga pregleda ne može konstatovati, premda je istina. Trst imade (dakako relativno) baš toliko peterorazrednica, koliko je u Istri jednorazrednica. Koliko je Istra pod prosječnim ‰ cijele Austrije!

Evo kakve su prilike u pojedinim školskim kotarima Istre god. 1905.;

U ‰ javnih pučkih škola sa razreda	1	2	3	više od 3
Rovinj (grad)	—	—	—	100·0
Kopar	40·0	37·8	4·4	17·8
Lošinj ²⁾	53·7	31·7	4·9	9·7
Pazin	64·3	17·8	14·3	3·6
Poreč	55·5	13·9	25·0	5·6
Pula	55·2	13·8	6·9	24·1
Volosko	67·7	20·6	8·8	2·9
Istra	54·5	23·7	10·2	11·6

¹⁾ Samo u javnim pučkim školama; stoga se brojevi za Istru čine premaleni.

²⁾ Godine 1905. otok Krk nije još bio posebni školski kotar. Kotar Lošinj obuhvata u ovom pregledu sve kvarnerske otoke.

Iz ovoga se jasno vidi, da je najgore u hrvatskim i slovenskim kotarima: Volosko i Pazin, a najbolje u (većinom) talijanskim: Kopar i Pula.

Prosječno je poučavao 1 učitelj u gradu Rovinju 69, u kotaru Kopar 99, Lošinj 51, Pazin 83, Poreč 70, Pula 71, a Volosko čak 126 učenika. U Istri 83. U istočnoj Istri dakle je mnogo gore nego u zapadnoj, koju vlasti još uvijek smatraju talijanskom.

Prosječno bijaše na 1 javnoj pučkoj školi u gradu Rovinju 8, u kotaru Kopar 2, Lošinj 2, Pazin 2, Poreč 2, Pula 3, Volosko 1, u Istri 2 učitelja. U Voloskom zlo i zlo.

Prosječno dolazi na 1 pučku školu u gradu Rovinju 379, u kotaru Kopar 199, Lošinj 93, Pazin 120, Poreč 121, Pula 217, Volosko 175 učenika-polaznika, a u cijeloj Istri 161.

Malo škola, malo razreda, malo učitelja, a mnogo djece, koja polazi školu, ali i mnogo onih, koje ne polaze.

Od 1000 dužnih polazilo je školu u Rovinju 843, u Koprnu 804, Lošinju 562, Pazinu 542, Poreču 672, Puli 898, Voloskom 786 djece, u Istri 748. Dakle na otocima i u srednjoj Istri tek 50%, a u cijeloj Istri 75%.

Čudno da nema i više analfabeta uz takove prilike!

Od one djece, koja pučku školu ne polaze, neka polaze višu koju školu, ali takovih je malo, neka su za školu duševno ili tjelesno nesposobna, ali i tih je malo, ali je mnogo onakove djece, koja bi školu polazila, ali je ne polaze, jer škole nema. Takove djece ima u pojedinim kotarima od 1000:

u gradu Rovinju	104
kotar Kopar	162
> Lošinj	268
> Pazin	414
> Poreč	294
> Pula	50
> Volosko	168
Istra	211

U najhrvatskijem kotaru najveća sramota: u pazinskom skoro polovica djece nema škole; u porečkom ne daju Talijani škola, za to eto trećina djece (sve dakako hrvatske) nema prilike da štogod nauči; u lošinjskom bi moralo biti mnogo bolje nego jest.

K tim spomenutim nevoljama druži se još i ova: u Istri polazi većina djece školu samo pô dana.

Djeca polaze javnih općih pučkih škola:

	u svim razredima		dijelom cijeli	u svim razredima		dijelom cijeli
	cijeli dan	pô dana	a dijelom pô dana	cijeli dan	po podne	a dijelom pô dana
	u apsolutnim brojevima			u %		
Istra	62	134	20	28·7	62·0	9·3
Dalmacija	307	95	14	73·8	22·8	3·4
Austrija	13·903	5·117	1·441	68·0	25·0	7·0

U Dalmaciji je u tom pogledu mnogo bolje nego u Istri.

Po spolu je u Istri 195 mješovitih, a 52 sa muškom ili ženskom djecom u Dalmaciji 324 > > 119 > > > >

ili u % izraženo:

u Istri	79·2	20·8
u Dalmaciji	77·4	22·6
u Austriji	84·7	15·3

dakle ima u Istri i Dalmaciji još uvijek previše škola, u kojima nema koedukacije, u nijednoj zemlji više, osim u Donjoj Austriji, što je razumljivo radi Beča. U tom bi kod nas moralo biti obratno nego jest.

U Austriji ima 537 škola sa hrvatskim nastavnim jezikom ili 2·5⁰/₀ od svih pučkih škola; dalje ima 328 škola¹⁾ sa 2 ili više nastavnih jezika: 143 njemačko-slovenske, 1 njemačko-talijansko-hrvatska, 2 njemačko-talijansko-slovenske, 17 hrvatsko-talijanskih i 1 talijansko-lovenska.

Štedim prostor i ne ću da ovdje prikazem pregled o priras' u i padanju pučkih škola sa pojedinim nastavnim jezicima u Austriji, nego ću samo naglasiti ovaj za Slavene radosni fakat: *broj njemačkih, talijanskih i osobito (po jeziku) mješovitih pučkih škola konstantno i dosta rapidno pada, a broj svih slavenskih raste, najviše kod Malih Rusa a najmanje kod Slovenaca, ali ipak raste.* »Padanje« valja dakako uzeti relativno t. j. kod Slavena množi se broj škola više nego kod Nijemaca i Talijana, jer su ih Slaveni prije premalo imali, a i njihovo pučanstvo se brže množi i nacionalno osvješćuje. Jedino je ⁰/₀ hrvatskih i slovenskih škola u posljednjem kvinkveniju prema ⁰/₀ ostalih škola u Austriji ostao isti (2·5⁰/₀ odnosno 3·7⁰/₀).

	1900.					1905.				
	hrv.	slov.	tal.	njem.	mješ.	hrv.	slov.	tal.	njem.	mješ.
Istra	83	29	74	5	26	107	31	87	4	18
Dalmacija	427	—	7	—	6	430	—	10	2	1
	ili u ⁰ / ₀ izraženo:									
Istra	38·2	13·4	34·1	2·3	12·0	43·3	12·6	35·2	1·6	7·3
Dalmacija	97·0	—	1·6	—	1·4	97·1	—	2·3	0·4	0·2

Iz ovoga je jasno, da u Istri apsolutno i relativno raste broj talijanskih i osobito hrvatskih škola, dok broj slovenskih raste samo apsolutno (a relativno pada), dok je njemačkih (i po nastavnom jeziku) mješovitih škola i relativno i apsolutno sve manje. Ovo je prva veoma povoljna činjenica o stanju istarske škole.

Ali što se tiče školskih zgrada, higijene u zgradi i zbirki učila u školi, nije još u Istri ni iz daleka sve u redu.

	školska zgrada				higijenski				zbirka učila	
	veoma dobra	dobra	slaba	loša	veoma dobra	dobra	slaba	loša	u redu	loše
Istra	52	73	57	35	51	85	62	19	98	118
Dalmacija	96	170	98	35	116	206	66	11	397	19

Dakle je u Dalmacije u ovom pogledu mnogo bolje nego kod nas.

Nastavit će se.

Iz moje škole.

Kraljević Marko i soko.

Naveštaj: Čitat ćemo pjesmu: Kraljević Marko i soko«.

I. I. — Tko je od Vas čuo štogod pripovijedati o Kraljeviću Marku? Javljaju se nekoji učenici, koji slobodno pripovijedaju što im je poznato. Tu

¹⁾ NB. 301 takova škola ima njemački nastavni jezik u prvom redu — sigurno(?) iz pedagoških (!) razloga.

je govora o Markovoj snazi, konju, vili, oružju itd. Dakle Marko je ratovao s Turcima? A koje oružje je on upotrebljavao? — Jesu li znali tada za pušku i top? Nabroji Markovo oružje! (Pošto nekim učenicima nije poznato svako oružje, to se nepoznato crta u obrisima i pokazuje na slikama). A jesu li stajali nablizu ili daleko vojske, kad su bile u boju? A da li i danas tako čine? — Kako se zove zemlja, u kojoj stanuju Turci? Na kojoj strani je to prema nama? Koji je glavni grad turskoga carstva? Bili ti prepoznao Turčina, da ga vidiš? Po čemu? A gdje si to vidio? (— U slučaju negativna odgovora, neka se to djeci protumači. —) Znadeš li ti, kako Turci zovu svoga najvećega sveca?

2. Jesi li ti vidio sokola? Kakav je? Kakav mu je kljun? Čime se hrani? Pripovijeda se učenicima o sokolu i lovu. —

II. Učenici nađu u svojim čitankama štivo 297. »Marko Kraljević i soko.« Učitelj pročita cijelo štivo, prema potrebi, jedan do dva puta. Kod trećeg čitanja postupa ovako:

Razbolje se Kraljeviću Marko
Pokraj puta druma junačkoga
Niže glave koplje udario,
A za koplje Šarca privezao

Gdje se Marko razbolio? Što je to drum? (Ne zna). Kad bi naša nova cesta bila još dva do tri puta šira nego li je sada, onda bismo je zvali »drum«. Zašto je u pjesmi rečeno »junački drum«? —

U što je Marko zabo koplje? Zašto? Da priveže konja. Je li bilo šumovito, gdje je Marko legao? Zašto si rekao »nije«? Jer onda ne bi bio Marko koplje zabo u zemlju, da za nj priveže konja, kad bi u blizini bilo stabala, nego bi ga bio privezao o koje stablo. Kako je Marku bilo, kad je legao kraj druma? —

Još govori Kraljeviću Marko:
Tko bi mene vode napojio,
Tko li bi mi hlada načinio,
Taj bi duši mjesto uhvatio«.

Što je Marko zaželio? Vode. I još? Hlada. Je li Ivan pravo kazao prije, da mjesto, gdje je Marko legao, nije bilo šumovito? Po čemu ti to znadeš? Jer Marko ne bi bio zabo koplje u zemlju da priveže Šarca, a ne bi bio ni zaželio da mu tko hlada učini, kad bi tu bilo stabala. Je li Marku bilo dobro ležati na tvrdoj zemlji i suncu? — Zašto je Marko rekao: »Taj bi duši mjesta uhvatio? A gdje treba da uhvatimo našoj duši mjesto? U raj. A kako, čime ćemo duši u raj mjesto uhvatiti? — Ako činimo dobra djela.

Tu podalje soko ptica siva:
U kljunu mu vode donosio,
Pa je Marka vode napojio;
Nad Markom je krila raskrilio,
Pa je Marku hladak učinio.

Je li soko bio uz Marka? Kako po dalje? Da je bio malo dalje od Marka. — Što je soko učinio Marku? U čemu mu je vode donosio? — Zašto si rekao, da je soko vodu donosio, a ne donio? Soko imade malen kljun pa nije mogao najedamput napiti Marka, nego je morao mnogo puta ići po vodu, jer je Marko bio veoma žedan. A je li to lako? Bi li i ti to učinio? Kad je soko napojio Marka, je li počinnuo? Ne, nego je nad Markovom glavom raširio krila, da mu učini hlad. Je li sokolu bilo lako držati raširena krila? Raskrili ruke! Bi li je ti tako mnogo vremena držao?

Još govori Kraljeviću Marko:

»O sokole siva ptico moja,
Kakvo sam ti dobro učinio,
Kad si mene vode napojio
I kad si mi hladak učinio?«

Je li Marko umolio sokola, da ga napoji vodom i da mu hladak učini? Nije, nego je soko sam došao, kad je čuo, što je Marko želio. — Je li poznao Marko sokola? Po čemu to znadeš? Jer ga Marko pita, da kakvo mu je on dobro učinio, da se on sada za njega toliko trudi. —

Soko ptica odgovara Marku:

»Ne budali, Kraljeviću Marko!
Kadno bjesmo na Kosovu bojnomo,
Teški bojak mi s Turci trpjesmo;
Onda mene Turci uhvatiše,
Oba moja krila odsjekoše.«

Gdje je soko upoznao Marka? — Na Kosovu. Šta je to Kosovo? (— Kosovo je prostrano polje (ravnica) u Turskoj. O Kosovu govorit ćemo više drugiput). Zašto se kaže »bojno«? Što se tada zbilo (dogodilo) na Kosovu? Kakav bojak? Teški. Kad kažemo teški bojak? (teška bolest?) — Što se dogodilo sokolu u tom boju? —

Čita se pjesmu do konca.

Kamo je Marko metnuo sokola? Zašto se kaže »jela zelena«? Čim je Marko sokola nahranio? Napojio? Zašto ga je nahranio baš mesom junačkim? A kakvo je to meso? —

Opetuje se tumačenje.

III. 1. — Gdje je Marko pomogao sokolu? Kako mu je pomogao? Je li Marko morao i na drugo paziti, dok je sokola mećao na granu, hranio i pojio? — Morao je paziti, da ga ne bi neprijatelji ubili. — A zašto je Marko podigao, nahranio i napojio sokola? — Je li Marko bio zao čovjek? — Kako kažemo čovjeku, koji pomaže drugom čovjeku u nevolji? Čovjek dobra srca.

Sakupljanje:

a) Na Kosovu polju bio se žestok boj s Turcima. Kraljević Marko opazio je sokola, komu su Turci polomili oba krila. Marku je bilo žao sokola i on

ga je metnuo na jelu, nahranio ga mesom i napojio krvlju, jer je vidio, da si sam ne može pomoći, pa da bi ga, ako ostane na zemlji, mogli turski konji zgaziti. Kad je to Marko činio, on je morao paziti, da ga Turci ne ulove ili ne ubiju. Marko je bio čovjek dobra srca. —

2. Gdje je Marko bolestan ležao? Kraj drumu. *Kako mu je bilo? Zlo. Je li mu tko pomogao? Kako mu je soko pomogao? Je li to soko lako činio? — A zašto je to soko Marku činio? Jer mu je bilo žao Marka. Da li još radi čega? — Je li Marko vidio sokola? Nije. Je li ga Marko molio, da mu pomogne? Je li ga poznao? Nije. A je li soko poznao Marka? Da. Je li soko morao pomoći Marku? Zašto mu je onda pomogao? Jer mu je bilo žao Marka i jer se sjetio, da je Marko njemu u nevolji pomogao. Da nije Marko pomogao sokolu na Kosovu, možda bi bio soko tamo poginuo. — Kako kažemo čovjeku, koji se sjeća onoga čovjeka, koji mu je u nevolji pomogao? Da je zahvalan. Što je dakle soko iskazao Marku? Zahvalnost. — A morash li i ti biti kome zahvalan? — A kako ćeš iskazati sada već zahvalnost tvojim roditeljima, učiteljima . . .? Ako ih budem slušao.

Da li Vam se mili onaj soko, što je Marku pomogao? No, recimo, da je soko vidio nemoćna Marka; da ga je Marko molio, da mu pomogne, ali on nije htio. Ne samo da mu ne bi bio pomogao, nego da bi doletio na Marka i stao ga kljuvati. Bili Vam se i tada soko milio? Odgovor učenika D. Z.: Ja bih toga sokola kamenjem utukao! E, ali bi li bio mogao to Marko učiniti? — Kako bi ti kazao takvom sokolu? Da je zločest, da je tvrda srca. Takav soko bio bi i nezahvalan, jer bi dobro zlim vraćao.

Jesmo li dužni drugome u nevolji pomoći? Zašto? Jer ako se danas dogodi Ivanu nesreća, pa mu ja pomognem, to se može i meni dogoditi nesreća, pa će onda i on meni pomoći.

b) Sakupljanje (Učenici ponavljaju):

Kraljević Marko išao je junačkim drumom, a bio je tako bolestan, da je morao leći kraj drumu. Gdje je Marko legao, nije bilo stabala, da bi mu bolesnu učinili hlada (sjene), a niti je bilo vode u blizini, da se napije. Teško je bilo Marku ležati na tvrdoj zemlji na suncu. Marko je zaželio, da mu tkogod učini malo hlada, da ga sunce ne žeže i da ga napije vode. To je čuo soko, koji je a da ga Marko ni zvao nije, doletio tamo te napojio i učinio hlada Marku. Sokolu je bio žao Marka, a sjetio se i onoga, što mu je Marko učinio na Kosovu u ljutom boju. Soko je bio zahvalan. —

Ponavlja se prvo a) (o sokolu) i drugo b) (o bolesnom Marku) zajedno.

Po tom učitelj čita cijelu pjesmu, za njim čitaju bolji, pa onda lošiji učenici.

Pošto su učenici naučili dobro pjesmu čitati, uče ju naizust.

Primjedba. — Iza kako se pjesma ovako razmotrila, preporučili bi

nekoji »pismeni sastavak iz sadržaja same pjesme«. Meni se pak čini, da to nije umjesno za to, jer se time narušava ona ljepota dikcije, u koju je naš narod znao zaodjenuti svoje osjećaje. Za pismene sastavke ostaje i onako učitelju na izbor dosta gradiva, što ga može u tu svrhu upotrebiti.

P. Reiff veli o tome: »Sollen oder dürfen Gedichte zu Aufsätzen umgearbeitet werden?«

»Ich sage ohne Einschränkung: »Nein«! Warum kleidet der Dichter seine Gedanken in das künstlerische Gewand? Dazu, dass wir dieses Kunstgewand in Fetzen zerreißen und hinten nach die Lappen wieder zusammenflicken? Es ist nicht bloß geschmacklos, Gedichte zu zerpflücken, es ist geradezu eine Sünde. Eine zerpflückte Blume ist kein Blumen mehr, und Gedichte sind Blumen im Garten der Literatur.«*)

F. Katarinić.

Zapisnik

glavne godišnje skupštine „Hrv. učiteljskog društva za Istru, Narodna Prosvjeta“ u Pazinu“ obdržavane dne 17. srpnja 1909. u Puli.

Predsjednik J. Bačić otvara skupštinu.

Draga gospodo, mile gospođe i gospođice!

Proglašujem u smislu pravila našeg društva otvorenom ovu glavnu skupštinu. Veseo sam, što Vas mogu toliko pozdraviti u ovom negda latinskom gradu, a sada — hvala svijesti ovdješnjih Hrvata i njihovih vođa Dr. Laginje, Dr. Zuccona, Lacka Križa i mnogih drugih — i u hrvatskom gradu; mi smo ovdje na našem, mi smo u hrv. narodnom domu i lijepo nam je ovdje. Hvala Pulscome Sokolu i njegovu starosti, koji nam je dragovoljno ustupio ovu lijepu dvoranu za ovu zgodu.

Izvanredno sam sretan, jer Vam mogu prikazati narodnoga zastupnika na pokr. saboru Istre, učitelja Augusta Rajčića. On je prvi između Vas, koga je zapalo najveće narodno odlikovanje: čast narodnoga zastupnika.

S ovim izborom postavljeno je učiteljstvo uz bok, u iste redove poglavitih slojeva naroda. Narod hrvatski u Istri je činom pokazao, koliko ljubi i poštuje svoje narodno učiteljstvo. Dan izbora Augusta Rajčića za narodnog zastupnika jest čin historijske važnosti za nas. Auguste, prvi narodni zastupniče iz sredine učiteljâ, primi po meni srdačno čestitanje od ovoga zbora cjelokupnog hrv. istar. učiteljstva. Živio i radio dugo godina za korist škole, jer radeći za školu radit ćeš za sve potrebe narodne, pošto narod bez škole

*) Paul Reiff: Praktische Kunsterziehung Neue Bahnen im Aufsatzunterricht zweite Auflage. 1907. Leipzig und Berlin. Pag. 15. —

nije narod. S pouzdanjem gledamo na Te, jer si Ti personifikacija rada: svagdje si bio, kamo si smio, gdje se je radilo za dobro škole i naroda; sad Ti je otvoren najviši forum rada: sabor. Zdrav bio i radio dugo godinâ!

Lijepo pozdravljam ovdje prisutnoga narodnoga zastupnika Dr. Zuccona i sve druge mile gostove.

Dne 25. junija 1909. obdržavao se za prviput ispit zrelosti na c. kr. hrv. učiteljskoj školi u Kastvu. Ispitu se podvrglo 9 redovitih đaka i jedan privatista, koji ima gimnazijski ispit zrelosti: svi su Hrvati iz Istre i svi položili ispit s dobrim uspjehom. Dohrlili su nekoji i amo na našu skupštinu, a drugi su duhom ovdje, uvjeren sam. Ovima, koji su ovdje, koji su došli u našu sredinu u naš naručaj, na bratska naša srca, i njihovim drugovima kličem: dobro nam došli, mladi naši sudrugovi. U ime našeg društva izričem Vam i Vašim drugovima srdačna čestitanja. Pregnite sada na rad za narod naš ljubljeni, sada se počmite učiti; proučavajte pedagogiku, da budete dostojni zamjenici roditelja u uzgajanju njihove djece, proučavajte nacionalnu ekonomiju, da uzmognete otkriti nevolje našeg siromašnog puka i znali savjetovati mu i pomagati mu. Čitajte lijepe knjige, pripravljajte se za nastavak rada nas starijih; morat ćete primiti od nas posao u junačke Vaše ruke, kad budu naše, od teška rada umorene, klonule. Budite pravo svjetlo našem narodu; ponosni budite, da ste učitelji, ponosni! i zahvalite Bogu, koji Vas je pozvao u učiteljski stališ. Sretni bili, mladi naši drugovi!

Žalosna srca imam da spomenem tri naša člana, koja odoše k Bogu, da primu plaću za djela svoja.

Prvi ode Vinko Rubeša, učitelj pučke škole u Kastvu. Poznao sam ga i s njime prijateljevao. Bio je čovjek zlatna srca u školi i vani, veseo, zabavan. Djeca su ga školska vrlo ljubila i njegovi drugovi i prijatelji kličali su od veselja, kad bi među nje stupio. Svoje učiteljske dužnosti vršio je zdušno, bavio se književnošću i sa svim srcem pratio razvoj našega društva, kome bijaše član.

U Nežiću, nadučitelju u miru, izgubismo nestora učitelja u Istri. Bijaše rođen 1836. u Nugli (Roč). Prve nauke dobio je od tadašnjega župnika ročkog Golmajera. Kasnije ode na učiteljište u Idriju, gdje položi ispit u slov. i njem. jeziku. God. 1860. dobi dekret za pučku školu u Kastvu, ali prije nego je nastupio službu, moradijaše u vojsku u Italiju, a kad se nakon nekoliko mjeseci vrati, bilo je već njegovo mjesto u Kastvu popunjeno i on osta do 1864. bez službe. Te godine namjestili ga za učitelja u Mošćenicama, gdje je primao neredovito 200 for. godišnje plaće. God. 1871. bi imenovan učiteljem na tal. školi u Pićnu; tamo je bio 1902. umirovljen kao nadučitelj. Kao učitelj bijaše više puta pohvaljen od oblasti. Što se tiče narodnosti bio je prvi među prvima;

razvoj narodne svijesti na Pićanštini jest djelo njegovo. Proganjali su ga protivnici našega plemena ko hijene, ali on osta čvrst kao klisura.

O učiteljici Fr. Trejbal ne znam potanje ništa, nego samo to, da je zadnje vrijeme služila u Gabonjinu i tamo ispustila dušu.

Pred malo vremena umre u Gospodu i naš podupirajući član župnik u miru Petar Pikulić. Bio je odani prijatelj učiteljstva, veselio se našem napretku i mi se s njime radovasmo.

Ustanite se i dajte dužnu poštu preminulim drugovima i družici. Bog im bio dobar, a od nas im »Slava!«

Slavna skupštino!

Uzimao sam si prigodom otvorenja glavnih skupština slobodu, da na formalnu otvorbenu riječ nadovežem još par riječi, kako sam već uvidio, da je shodno i potreba. Služio sam se vlašću, koju mi dadoste kao predsjedniku; riječ moja, laskam si, nije Vam bila nemila i nadam se, da ne će ni danas.

Živimo u vrijeme filozofiranja. Đače II. gimn. razreda raspravlja o najtežim problemima. Đak od 19 godina smatra si za dužnost širiti svoja uvjerenja među mlađim svojim drugovima i starijim. Kamo kreneš po našem malom svijetu, svagdje na tapetu pitanja velikog zamašaja, pitanja, koja nas ne mogu ostaviti indiferentnima, jer zasjecaju i u naš djelokrug: u školu i odgoj učitelja i uzgoj čovjeka.

Mislim, da bi bilo uputno, da iznašamo i u novini našoj bar kao prilog lektire filozofskog sadržaja, a da i na glavnim skupštinama raspravljamo teža aktualna pitanja, koja se tiču čovjeka i njegova uzgoja.

Ja sam si evo odabrao danas zadaću, da govorim o svrhi uzgoja, — zašto da uzgajamo čovjeka. Da na to odgovorimo, treba da promotrimo, otkle je čovjek i koja mu je svrha.

Materijaliste vele, da su se organska živuća bića kao takova razvila neposredno i direktno iz anorganske materije. Da to dokažu, pozivlju se na činjenicu, da se tobože i danas razvijaju živući organizmi iz anorganske materije; i naši ljudi, gdje nemaju škole, vele, da se iz praha razvijaju buhe i iz sira da se rađaju crvi. No najbolji istraživaoci prirode tvrde, da nema niti jednoga jedinoga slučaja takve vrste.

Materijaliste temelje svoju teoriju o postanku živućih bića iz anorganske materije i na tom, da se organizmi sastoje iz istih počela (elemenata), koje nalazimo u anorganskoj prirodi, i da je ludžbarima (kemičarima) moguće u njihovom laboratorijumu s kombinacijama anorganskih tvari takove produkte proizvesti, koje se inače pod uplivom organskih činjenja čine; otuda zaključiše: Što znanost učiniti može, to bi ipak mogla i narav učiniti slučajnim slučenjem počela.

Evo što o toj hipotezi govori Just Liebiški:

Što oni diletanti nazivlju organske slučenine, nijesu takove, nego su kemijske, koje imaju sastavine organske. Uspjet će dakako kemičaru učiniti slučeninu, koja nema životna (vitalna) svojstva nego samo kemijska: najmanji dijelovi njihovi redaju se u kristale, kojima oblik određuje neorganska sila, no nikada ne će kemiji uspjeti, da u laboratorijumu učini stanicu, živac, jednom riječi: zaista organske sa životnim svojstvima providene dijelove organizma ili čak organizam sam.

Da se kome prohtjedne dokazivati Vam, da je kraljevska palača sa svim svojim nutarnjim uređenjem, sa kipovima i slikama sama od sebe postala igrom prirodnih silâ, koje su se slučajno srele i počela složile u kuću i njezino uređenje, jerbo je klak kemijska slučenina ugljične kiseline i vapna, koju može svaki početnik u kemiji prikazati, jer se kamenje, staklo itd. sastoji iz silicija, alumnuma, kalcija, kalija i kisika, koji se svi radi kemijske srodnosti slučuju i radi kohezije učvršćuju, jerbo su dakle kemijske i fizikalne sile sudjelovale kod gradnje kuće i njezina uređenja — Vi biste takovome Čoči odgovorili sa sažalnim posmjehom . . .

Još veći red i veću pravilnost nego li u kući kraljevskoj i njezinom namještaju vidimo u građi i razvoju najniže kao i najviše biline.

U oblicima i u uređenom zakonitom razvitku spoznavamo mi svrhu i ideju, ali naša sjetila spoznavaju samo u djelu majstora; mi ne vidimo sile, koja svladava materijal i sili ga, da se podvrže dužnim oblicima i redu, ali naš um spoznava, da ima ideja jednoga početnika i da u živućem organizmu postoji uzrok, koji kemijske i fizikalne sile materije nadvladava i slaže u oblike, koje ne opažamo izvan organizma.

Kako su razne vrste organskih bića nastale, postavio je materijalizam u glavnom dvije teorije: takozvanu metamorfoznu i darvinizam.

Po prvoj teoriji pretpostavlja se, da se je svaka viša (savršenija) vrsta stvorova razvila iz najbliže niže (manje savršene) vrsti, buduć da je embrion ove vrsti uz osobito povoljne okolnosti natkrilio u razvoju i savršenosti svoj tip vrste i tako postigao savršenu organizaciju slijedeće više vrste.

Tako se eto po ovom mišljenju cijeli postepeni red vrsta sve do čovjeka smatra rezultatom napredujućeg prirodnog razvoja do najviše organske savršenosti, a sve to uz pretpostavu neobičnih prirodnih sila i bezbroj vjekovâ.

Da ovo materijaliste dokažu, pozivlju se na svjedočanstvo paleontologije, po kojoj da se je razvila građa pojedinih životinja u toliko raznovrsno, u koliko je napredovalo razvojno stanje zemlje u njezinom napredujućem stvaranju; nadalje se pozivlju na svjedočanstvo prisposobljavjuće anatomije, koja da prikazuje, da opstoji samo jedan jedini temeljni plan za sve životinjske oblike i da napretrgnuti red mnogostrukih i raznovrsnih prelaza i sličnosti svih vrsta

životinja skupa svezuje. Napokon se pozivlju na povijest razvoja životinjskih vrsta, iz koje da se vidi, da njihovi embrijoni nijesu jedan od drugoga različiti.

Ali ovi podaci nijesu utemeljeni. Nasuprot je činjenica, da se u starijim silurskim plastima primarne formacije nalaze okamenine cefalopoda košto i člankovitih životinja uz okamenine najnižih životinja. Upravo tako dokazuje prisposodbljavajuća anatomija netočnost tvrdnje, da je jedan temeljni plan za sve živinske organizme, pošto spomenuta prisposodbljavajuća anatomija postavlja četiri različita organizaciona plana. Ne postoji niti proces embrionova razvoja u onoj jednoličnosti i općenitosti, a gdje je to slučaj, ograničen je samo na individuum odnosno vrste.

Druga teorija, kojom se kuša dokazati postanak vrsta, jest darvinizam. Po darvinizmu:

a) može čovjek pomoću razumno odabranih egzemplara stalnih vlastitosti, ustrajnim umjetnim gojenjem do toga doći, da se ove vlastitosti potpuno razvijaju i učvrste,

b) a to što može čovjek, mogla bi i narav učiniti naravnim izborom i gojenjem, pak se može pretpostaviti, da su se sve biline i životinje pomalo razvile iz malo bilinskih i životinjskih oblikâ, možda čak iz jednog jedinoga i to »naravnim gojenjem«, koje je spojeno sa »težnjom za promjenom« i »borbom za opstanak«, i time, što najkorisnije teži da nadživi drugo.

Ovom razlaganju protivi se i logika:

a) Ona zabranjuje zaključivati iz jedne pretpostave više, nego se iz nje zaključiti može. Pošto umjetnim gojenjem nastaju kod bilina i životinja samo odlike, pasmine i podvrste, to bi se iz toga najviše zaključiti moglo, da je moguće prirodnim gojenjem »jednako« proizvesti, ali nipošto posve nove vrste, nove razrede stvorová;

b) nadalje zabranjuje logika zaključivati tako na laku ruku iz mogućnosti (možda!) na zbiljnost (tako je!) Ako mogu vrste na rečeni način razviti se, to još iz toga ne slijedi, da su se i razvile;

c) nadalje ne će logika, da se jednu hipotezu podupire il dokazuje drugom, što je kod spomenute teorije slučaj. Tako se htjelo odstraniti »izliku« da su sada vrste potpuno konstantne, time, što se je posve svojevoljno pretpostavilo milijone i milijone godina, dok je do te konstantnosti vrsta došlo.

Niti znanost ne podupire ovu teoriju, jerbo:

a) ako i jesu, kako darvinizam tvrdi, međuforme između sada postojećih vrsta i predjašnjih propale, moralo bi se ih naći u fosilnom stanju, no do danas se ih nije našlo; nasuprot pako nalaze se u najstarijim primarnim plastima zemlje glavne vrste životinja u ustaljenoj različitosti;

b) nadalje je dobro poznato, da se bastardi različitih vrsta niti ne mogu umnožavati ili bar ne trajno.

Napokon ne može se ni pomisliti, da su jedino »slučajno« nastale vrste. Da se ova hipoteza temelji na istini, morale bi se i sada raspoznavati nekoje sklonosti za prelaze u drugu vrstu; napokon ne može se ni pomisliti, da su se iz posve nesavršene praforme razvila živuća bića sa moći osjetnom, maštom, pameću i razumom itd.

Iz svega ovoga jest nedvojbeno, da moramo postanak vrstâ bića prepuštiti neposredno stvarajućoj djelatnosti Božjoj. Svi drugi pokusi, kojima se tumači postanak vrstâ bića u protuslovlju su sa jasnim i poznatim činjenicama i prirodnim zakonima, pa mjesto da riješe problem, ostavljaju čovječji duh pred gomilom hipoteza i neriješenih zagonetaka.

Čovjek je glede tijela i duše neposredno stvoren od Boga.

Da čitavi čovječji rod potječe od jednoga, od Boga stvorenoga para ljudi, dokazuju nam osim sv. pisma najznamenitiji stariji i noviji istraživaoci prirode i povijest.

Predaje najstarijih naroda i njihovi povjesničari pripovijedaju nam to — više ili manje — onako kako i sv. pismo. I najstariji puci govore o autohtonom žiteljstvu u svojoj zemlji t. j. o prastanovnicima, a pod tima su razumijevali stanovnike neke pređašnje doseobe, koji su ljudima kasnije doseobe kao prazitelji, jer im je kod toga uvijek ostala spomen na jednoga zajedničkoga praoca.

Istotako označuju najstarije historijske vijesti Aziju ishodištem pukâ, dakle koljevkom ljudskoga roda, i nije teško dokazati, kako je čovjek do najudaljenijih kontinenta i otoka mogao dospjeti usprkos velikih geogr. poteškoća.

I filologija govori da potičemo od jednoga čovjeka i jedne žene. Danas ima mnogo različitih jezika, ali temeljitim proučavanjem tih jezika dolazimo do jednog općeg prajezika. Što više napreduje komparativno istraživanje jezika, to se više ruše zidovi, koji su takozvana samostalna jezična plemena dijelili; doskora će se znanstveno dokazati za ono malo jezika, koje danas smatramo kao odijeljene, da su to u staro doba nastali ogranci skupnoga općega jezika.

Ne mislite, mile družice i drugovi, da Vas gnjavim stvarima, koje tobože ne spadaju u školu. I te kako da spadaju.

Drukčije će uzgajati oni roditelji i učitelji, koji znadu i vjeruju, da su njihova djeca i oni neposredno izašli iz ruku božjih, drukčije će uzgajati onaj, koji govori i uvjerava sebe i druge, da su djeca i ljudi potekli od opica. Ja, a ni Vi ne biste tako lako dali svoje djece na uzgoj čovjeku, koji Vam tu djecu drži za životinje, opice!

Preći ću sada na drugu točku: zašto je čovjek, koja mu je svrha? Čovjek, koji toga ne zna, sâm je sebi zagonetkom. A koliko to treba uzgajatelju znati. Ako je oplemenjivanje svake stvari u tom, da se ju vodi k njezinoj pravoj svrsi, a uništavanje, ako se ju otuđuje pravom njezinom određenju, tada

ima zaista uzgajatelj dužnost, da pravu svrhu gojenca sjegurno i jasno spozna, da od njega odstrani sve, što je za postignuće svrhe njegove na putu, a da se skrbi za sve, što vodi k pravoj svrsi.

Jesmo li kano istinito spoznali da je čovjek od Boga stvoren, tada iz te istine slijedi točan zaključak, da smo i za Boga stvoreni. Ovome zaključku protivit će se oni, koji vele, da nismo od Boga, nego da se od majmuna razvismo ili metamorfozno iz pramaterije po prilici ko žabe. Kad smo iz blata, onda smo blato i za blato, jesmo li od majmuna, onda smo životinje bez duše i sa smrću svršava sve. Ali pošto smo od Boga, jesmo i za Boga stvoreni.

To nam dokazuje naš um: Um nas uči, da je Bog sve što je stvorio, na svoju slavu stvoriti morao, dakle je i čovjeka. Um nas uči, da je svrha svakoga bića u odnošaju sa njegovim sposobnostima. Čovjek posjeduje neprolaznu, umom i slobodnom voljom obdarenu dušu, može dakle neprolazno, vječno, svoga Boga i stvoritelja spoznati i slobodno za njim težiti, a kad može, onda i mora. Da je tome tako, kaže nam i srce, koje teži za neprolaznim, neograničenim, vječnim dobrom, a bez toga nezadovoljava se, jedino u Bogu nalazi mir i pokoj. Košto nije prolazno za neprolazno određeno, tako nije ni neprolazno za prolazno. Svijet, ljudi, vremenito zvanje nijesu uslijed toga pravi i posljednji cilj čovjeka, ali jesu neophodno potrebita sredstva za postignuće pravoga njegovoga cilja.

Slavna skupštino! Ovime ne velim, da se čovjeka mora prenijeti iz svijeta nego ga uvesti u svijet, ovim ne velim, da se ima čovjek otuditi, od drugih ljudi nego tijesno njima pridružiti, ovim ne velim, da se čovjeka ima učiniti nesposobnim za vremenito zvanje, nego potaknuti ga, da se na nj gorljivo dade; jerbo čovjek ne može postignuti svoje svrhe bez stvorenih stvari, bez sugrađana, bez rada, nego po njima. U stvorenim stvarima ima čovjek spoznati svoga stvoritelja i ljubiti ga, dobrom uporabom stvari ispunjati volju njegovu.

Cilj kršćanskag uzgoja jest:

Naravnim sredstvima, koje nam um i iskustvo pokazaše i pokazuju, košto i nadnaravnim koje nam naša sv. crkva daje, jačati čovjeka i do toga ga dovađati, da postane milošću i svojim slobodnim sudjelovanjem opet ono, za što je od početka stvoren i određen.

Svršavajući upozorujem da nisam ništa nova (Ohler) rekô, čega ne biste bili imali, ali umjeren sam, da je dobro da osvježim ovu stvar, jer doaze ljudi tame, koji ponizujući čovjeka do blata i životinje, ponizuju i nas učitelje-uzgajatelje do »grčkih pedagoga« i pastira volova i majmuna. Tko hoće da bude vol ili majmun, slobodno mu, a mi ćemo se držati našega Boga i Spasitelja i u njegovu duhu vršiti dužnosti naše.

Književne obavijesti.

Sa zahvalom primismo od Općinskog glavarstva u Kastvu

Spomen-knjigu proslave 60-godišnjice zastupnika naroda prof. Vjek. Spinčića u Kastvu 22. i 23. oktobra 1908. Uredili Kazimir Jelušić, načelnik kastavski, i prof. Vl. Nazor. Sa 9 slika. Naklada Općine Kastav. Cijena 2 K. Čisti prihod Družbi sv. Ćirila i Metoda za Istru.

U prvom djelu opisuje se, kako je do te proslave došlo. Dne 14. X. 1908. na sastanku izbornika porezne općine Kastav u svrhu dogovora radi općinskih izbora zapanji općinski načelnik Kaz. Jelušić kastavske građane s viješću, da će 23. toga mjeseca navršiti zastupnik prof. Vj. Spinčić 60 godina. Nijesu mu htjeli građani odmah vjerovati, ali kad načelnik Jelušić, »czbiljan čovjek, u šali škrt, čigova je tvrdnja kao stanac kamen, čigova riječ uvjerava, istaknu u kratkom ali lijepome govoru o Spinčićevu djelovanju . . . skočiše svi na noge i kliknuše ko jedan čovjek: Proslavimo 23. oktobra 1908.!» Izabraše odmah odbor od pet lica, koji je imao da pripravi proslavu. Dne 15. X. bijaše sjednica općinskog zastupstva, na kojoj načelnik Jelušić »toplím riječima orisa djelovanje gosp. prof. Vj. Spinčića za rođenu mu općinu, općinare i za sav hrv.-slov. puk u Istri« i najavi, da se je »u gradu Kastvu ustrojio odbor za proslavu 60-godišnjice gosp. Vjekoslava prof. Spinčića, zahvalnosti radi prema svečaru, pa bi se i općina imala pridružiti tome slavlju«. Općinsko zastupstvo, proglasiv prešnost, zaključí da se proslavnom odboru pridruži pet općinskih zastupnika, da se u dobrotvorne svrhe dade iz općin. blagajne 300 kruna, da se preporučí budućem općinskom zastupstvu, neka okrsti

gradske uljice imenima zaslužnih rodoljuba, glavnu ulicu u Kastvu nek nazove »Ulica Vjek. Spinčića«.

U drugom se dijelu lijepo opisuje sere-nadu i bakljadu u Spinčićima i banket u Kastvu dne 22. X. 1908. Iznesceni su govori, izrečeni na banketu. Najprije je lijepi govor K. Jelušića, onda su spomenuti govori prof. Matka Mandića, dra. Đura Červara i dra. N. Fabijanića, zatim slijedi lijepi govor učitelja i književnika Viktora Cara Emina, onda škica govora dr. Poščića, pak prof. Vl. Nazora i lijepi govor načitelja Boža Dubrovića. Zatim je progovorio svečar prof. Vjek. Spinčić. Tužno spominje umrle roditelje i rođake i rodoljube, a zatim crta svoj život: svoje patnje i radosti, patnje naroda našega u Istri i pobjede, govori o svomu djelovanju za narod i zahvaljuje se svima i izručuje 1600 kruna za dobrotvorne svrhe u ruke K. Jelušića.

Spominje se zatim nazdravica dra. K. Dabovića i iznaša govor oca hrvat. istar. učiteljstva, ravnatelja Fr. Frankovića i prof. J. Jakca i prof. K. Jedretića i Antuna Lučića-Raškića, spominje se pozdrav M. Srdoča-Markovića i P. Jurelića, Jurinca i Josipa Blečića-Šavajina. Svečar je govorio u svemu tri puta. Sada se spominje, kako je na koncu g. prof. M. Mandić nazdravio g. K. Jelušiću, a dr. Poščić kastavskom puku, a na obje nazdravice zahvalio se načelnik Jelušić »shodno i toplím riječima«.

U trećem dijelu iznešeni su članci domaćih novina o proslavi, i to članak iz »Novoga Lista« od 25. X. 1908. zatim onaj od 24. X., orđá članak »Naše Sloge« od 29. X. 1908. i »Materinske riječi« iz Amerike od 26. XI. 1908.

U četvrtom dijelu opisuje se u kratko sv. služba Božja i napominje se imena onih, koji joj prisustvovahu.

U petom djelu su izneseni svi brzojavi i pisma, što su stigla svečaru.

Slijede zatim dvije skladbe i to ona od Brajše »Moru« i Poputnica Vj. Spinčića od Gervais-a.

U šestom dijelu jesu članci o Spinčiću iz novina: iz »Naše Sloge« od 22. X. 08., iz »Edinosti« od 23. X. 1908., iz »Soče« od 24. X., iz »Omnibusa« od 19. X. 1908. i opet iz »Naše Sloge« od 22. X. 1908.

U sedmom dijelu iznesena je javna skupna zahvala i neke posebne, koje je svečar prof. i zastupnik Vj. Spinčić poslao raznim osobama i korporacijama.

U osmom dijelu prikazani su svečarevi životopisi i to onaj iz »Velikog Ćirilo-Methodijskog koledara od godine 1907. i onaj iz »Edinosti« br. 294, god. 1908.

Deveti dio ima opći naslov »Iza proslave«, a posebni glasi: »Značenje proslave. Spinčić i nove prilike u Istri. Njegovi spisi«.

Na str. 126. odozgo veli se: »Narod je s počeka nepouzdanjem, zatim s nekim začudjenjem i sve to većim zanimanjem, a napokon sa sklonošću, ljubavlju i ushitom gledao te smione zubljoše (Dobrilu, Vitezća, Spinčića, Laginju i Mandića); prenu se i odazva njihovu pozivu, prizna ih za vođe i jurne za njima. I planu borta između gospodara i sluga, između gavana i siromaha, između sile i pravde. Koliko znoja, suza, a kadšto i krvi, dok je Talijan morao da uvidi, kako ne može na ino, a da ne dijeli vlast u zemlji s omraženim Hrvatima! S izbornom reformom za zemaljski sabor (1908.) Talijani su počeli da polažu svoje oružje pred Hrvatima« . . . . ., a na str. 127., drugi odsjek veli se: »Spinčić nije bio nikad prijatelj nove saborske izborne reforme« (govorio je i glasovao u Saboru protiv njoj). Na istoj strani odozgo veli se:

» . . . proslavom Spinčićeve 60-godišnjice u Kastvu bio je suvremeno i udaren pečat na vrata prvog razdoblja naših borba u

Istri, a da se nismo u toj tvrdnji prevarili dokazuju nam žalosni pojavi, što ih promatramo u našem vlastitom taboru za vrijeme prošlih izbora za istarski sabor. Ne bi bilo umjesno rastumačiti ih, analizirati ih, žigosati ih, a donekle ih i opravdati, kako bi mi sve to i htjeli, baš u ovoj spomen-knjizi; kazat ćemo jedino to, da im se ne čudimo, da ih shvaćamo i da ih ne tumačimo kao znakove političkog ludovanja i neharmoničnosti te isključivo kao plod megalomanije i egoizma pojedinaca — bit će bilo dosta toga al glavno je, da su nas novo doba i nove prilike, ponajviše nove misli i struje, zatekle sasvim nepripravne. Zatvorila se naglo pred nama vrata onog prvog razdoblja, u kojem smo se uz sve patnje i jade bili nekako snašli, izvježbali se i otvrdnuli u službi prostoga vojnika, koji samo upire oči u vođu i zastavu i kroči slijepo napred za zvukom trube, a otvorila se još naglije do njih vrata nove dobe, pa nas novi vjetar lupnuo nenadano u lice, a novi, za nas još nejasni vidici, dizorijentali nas i smeli. Nova faza našega političkoga života započela je zbrkom, djelomičnim razdorom i jednim porazom. Prenaglo se latismo novoga, nama još nepoznatog oružja i poredasmo se u nove bojne redove i povjerno se novoj taktici. Obljeću nas najedanput nove ideje, potiču nas nove potrebe, pokreću nas nove snage; opažamo svuda težnju za izjednačenjem, za slobodnim razvitkom svoje individualnosti, ne da nam se više da koracamo slijepo za vodom, nego bi svaki rad uz njega samoga, pa od tih težnja i poriva niknu nesporazumljenje, nepovjerljivost, takmenje i zbrka — niknu zato, jer u nama nije još sve zrelo, sređeno i gotovo za ta nova vremena, u koja smo eto, najedanput ušli«. —

Ne smijemo ništa pripomenuti, jer nam ne treba braniti Laginju, Trinajstiće, Stangera i t. d. itd. niti to oni hoće, nego ćemo kroničarski zabilježiti, da je Vjek.

Spinčić predsjednik jedinoga hrvat.-slov. kluba saborskog, koji stoji na načelu nove izborne reforme, a uz njega su kao potpredsjednik odnosno tajnik dri. Kurelić i Zuccon, također privrženici izborne reforme. Nije dakle stvar tako crna, kako se ondje prikazuje, niti je umjesno plakati za herojskom dobom«. Kada ima svršiti herojsko doba, ne odlučuju »heroji« nego narod, a kad narod potpiše smrt toj dobi, znak je, da je pokročio daleko u narodnoj svijesti. Onaj koji se boji novih vidika nove dobe, nek udari kopljem u koprivu. Komoditete pojedinaca treba da izčeznu pred zbiljnim potrebama naroda. Zastupnik Vj. Spinčić je još sokô; on će se već snaći i u novoj dobi, što je već i činom pokazao. Neka ga dobri Bog poživi na mnogaja! Knjigu preporučamo.

»Mladi Istranin« br. 7.

Sadržaj: 1. »U Kolo!« lijepa pjesmica R. Katalinić Jeretova.

Molimo naše skladatelje, neka ju ukajde za našu djecu.

2. »U laži su kratke noge«, poučna pripovijetka od M. Legnera.

3. »Pjesnik«, crtica R. Katalinić Jeretova.

4. »Čedan slavulj«, po Eugelievu priredio Rinić.

5 »Vuk mijenja dlaku«, priča R. Katalinić Jeretov.

6. Pjesmica, poučno (sa slikom).

7. Pjesme Jos. Milakovića, četiri na broj.

8. »Slavulj i orao«, pričica od R. Katalinić Jeretova.

9. »Mali, nestašni jaganjci«, pripovijeda Regina.

10. »Živ zakopan« (sa slikom).

11. »Mali paljetkovač« od Brésa.

12. »Koliko cijeniš to ždrijebe?« po Grimmu priredio Rinić.

13. »Grdelac«, po Partmanu priredio Rinić.

14. »Sunce i vjetar«, po Herderu priredio Rinić.

15. »Iz moje torbice«.

16. Slika bez riječi

Kako se vidi štiva na izbo, a lijepo je vrlo.

Lične i školske vijesti.

Pismene radnje na ispitu osposobljenja.

Na ispitu osposobljenja za opće pučke škole, što no se je obdržava u Kastvu dne 10. i slijedećih dana svibnja o. g., zadane su bile slijedeće pismene radnje:

I. Hrvatski jezik i pedagogija: Kako se u mladeži pobuđuje i razvija smisao za ljepotu?

II. Računstvo: 1. Ako radnici plaćaju u bolesničku blagajnu 3% od svoje nadnice, a ona njih u slučaju bolesti popomaže sa 60% te njihove nadnice; a) koliko iznosi pripomoć od bolesničke blagajne, što ju je uživao radnik, koji je bolovao 36 radnih dana, a njegova nadnica bila je 3 K 50 h; b) koliko bi vremena morao raditi, da svojim prinosom bolesničkoj blagajni nadoknadi iznos uživane pripomoći?

2. U istostraničnom valjku, kojeg je promjer 1 m, upisani su kugla i stožac; a) kolika je sadržina od ovih triju tjeesa; b) koliko bi svako od njih težilo u vodi, ako bi njihova gustoća bila 270; c) u kojem omjeru stoje njihove sadržine?

3. Kako biste metodički obradili ploštinu kruga?

III. a) Zemljopis: Kako će učitelj uputiti djecu u čitanje i razumijevanje zemljopisne karte?

b) Prirodopis: Preživaooci. (Glavna njihova omlježja. — Koje preživaoce goje u kraju, gdje ste namješteni i kako ih hrane i timare? — Od koje si koristi ondješnjemu pučanstvu?).

c) Fizika: Munjevina uslijed trenja, te grom i munjovod, rastumačeni u pučkoj školi.

IV. Njemački jezik: 1. Mein bisheriger Lebenslauf.

2. Durch welche Redeteile wird das Atribut ausgedrückt? (Passende Beispiele dazu).

V. Talijanski jezik: Maggio, il più bel mese dell' anno.

Matura na c. kr. učitelj. školi u Kastvu.
24. srpnja 1909.

Pismeni zadaci: a) iz hrvat. jezika (na izbor):

1. Na pragu . . .

2. Učenje materinskoga jezika.

3. Znamenitosti Sredozemnoga mora u kulturnom pogledu;

b) iz pedagogike:

1. Sučuvstva i njihova obrazivanja.

2. Oblici obuke i njihova primjena.

3. Felbinger;

c) iz njemačkoga jezika: Über den Nutzen und Gefahren des Spieles;

d) iz tal. jezika: Iz villaggio.

Položili su ispit zrelosti s dobrim uspjehom:

Brdar Jakov iz pazin. Novaki,

Fachin Petar iz Livada,

Runko Ivan iz Gologorice,

Šabalja Ante iz Malinske,

Šepić Vinko iz Voloskoga,

Ujčić Ante iz St. Pazina,

Ujčić Fran iz Jušići (Kastav),

Vivoda Ivan-M. iz Sovinjaka,

Zlatić Ivan iz Lanišća (Praproće)

i privatista Puhar Josip iz Poljana, koji ima i ispit zrelosti sa c. kr. gimnazije. Propao nije nitko.

Izvjeshće pučkih škola spadajućih pod okružje mjes. škol. vijeća u Kastvu:

Sadržaje dva sastavka od našeg blagopokojnog druga V. Rubeše i to: »Jakov Volčić« i »Prvi hrvatski tabor u Kastvu god. 1871.« Nadalje životopis blagopok. učitelja Vinka Rubeše i škol. vijesti, iz kojih vadimo, da je imala:

Peterorazredna muška puč. škola u Kastvu 367 svagdanjih i 73 nedjeljnih polaznika. Trorazredna ženska puč. škol. u Kastvu 328 svagdanjih i 56 nedjeljnih polaznica. Četverorazredna mješovita puč. šk. u Sv. Mateju 531 svagdanjih i 108 nedjeljnih polaznika. Podružnica ove na Pehlinu 64 svagdanj.h polaznika. Trorazredna mješovita puč. šk. u Rukavcu 324 svagdanjih i 80 nedj. polaznika. Dvorazredna mješovita puč. šk. u Breščima 117 svagdanjih i 49 nedj. polaznika. Dvorazredna mješ. puč. šk. u Brgudu 191 svagdanjih polaznika. Dvorazredna mješ. puč. šk. u Klani 180 svagdanjih polaznika. Dvorazredna mješ. puč. šk. u Zametu 378 svagdanjih i 37 nedjeljnih polaznika. Pomoćna škola u Zvoneću 103 svagdanjih polaznika.

Dokora otvorit će se škola u Kantridi kao podružnica Zametske, u Sv. Križu i Jušićima kao podružnica Kastavske škole i samostalna škola u Rečini.

U istoj knjizi ponatišnjeno je i

Izvjeshće c. kr. hrv. muške učiteljske škole u Kastvu.

Na toj školi obučavalo je 11 učiteljskih sila. Koncem škol. god. 1908.-1909. bio je 61 učenik. Nova škol. god. započeo će 16. rujna. Upisivanje će biti 14. i 15. rujna. Prijamni ispiti održavat će se 16., 17. i 18. rujna — i

Delavske škole u Kastvu:

Na ovoj školi je bilo upisano 166 učenika i to 70 redovitih u svagdanju školu i 96 u nedjeljni nastavni tečaj. Učenici su razdijeljeni u 2 tečaja. Ova škola će imati dokora podružnicu u Zametu. Prostorije se pripravlja. Dokora će preuzeti država ovu školu u svoje ruke.

Program c. kr. gimnazije u Pazinu:

Sadržaj: 1. Filološko-kritička istraživanja po »Časoslovu« od dra. M. Kevića. 2. Školske vijesti, iz kojih vadimo: Na zavodu obučavalo je 16 učiteljskih sila.

Učenika bilo je koncem škol. g. 1908.-09. 208, od kojih 8 privatista.

Upisivanje novih učenika za I. razred bit će 16. i 17. rujna. Prijamni ispit za I. razred obdržavat će se 17. rujna. Škol. god. 1909.-1910. počima 18. rujna.

Hrv. realna-gimnazija u Istri.

Javljamo, da će se 15. rujna ov. god. otvoriti u gospodskom Voloskom hrvatska realna-gimnazija.

Kotar Kopar.

Kotarska učiteljska konferenca koparskoga kotara obdržavala se je dne 14. julya t. g. u prostorijama c. kr. učiteljišta u Kopru sa slijedećim dnevnim redom:

1. Priopćenje predsjednikovo;
2. Biološka metoda kod prirodopisne obuke. (Referent Licul Gašo);
3. Sastavljanje uzornoga nutarnjega šk. reda toga kotara i kako ga priopćiti roditeljima. (§ 86. škol. i nast. reda.) Zadaća za sve;
4. Izbor stalnog odbora kotarske konference;
5. Izbor dviju članova upravnog odbora kotarske učiteljske knjižnice;
6. Izbor zastupnika učiteljstva u kotarsko školsko vijeće.

Po priopćenju predsjednikovom pročitao je Licul Gašo, nadučitelj u Roču, svoje zanimivo predavanje o biološkoj metodi kod prirodopisne obuke istaknuv sa par primjera prednost i zanimivost ove metode.

Kod sastavljanja uzornoga nutarnjega škol. reda došlo je do živahnoga raspravljanja. Odobrilo se dva uzorna unutarnja škol. reda, jednoga sastojećeg se od neko deset kratkih rečenica, a drugoga dosta opširnoga. Nama se čini, da ne će ni jedan ni drugi ugledati svijetla Božijeg

U upravni odbor kot. uč. knjižnice bili su izabrani Šepić, nadučitelj, i Golmajer, učiteljica u Buzetu. Kao zastupnik učiteljstva za c. kr. kot. škol. vijeće dobio je

slovanski kandidat 51 glas, a tal. 49, 7 glasova bijaše raspršeno; kod užeg izbora bijaše izabran talijan M. Massalin sa 55 glasova, dočim je slov. kandidat dobio 52 glasa. M. Zl.

Kotar Pazin.

Br. 506/ž.

Oglas natječaja

za slijedeća učiteljska mjesta:

1. mjesto učiteljice 3. reda na pučkim školama u Pazinu, Pičnu, Kringi, Tinjanu i Kršanu. Nastavni jezik hrvatski, talijanski kao predmet;

2. mjesto podučitelja na pučkim školama u Sv. Petru u Šumi i Tinjanu. Nastavni jezik hrvatski, talij. kao predmet;

3. mjesto ravnajućeg učitelja 3. reda na pučkim školama u Sv. Nedjelji, Kašćergi, Grdoselu, Drenju, Pazinskom polju, Sv. Lovreču od Predubca. Nastavni jezik hrvatski, talijanski kao predmet.

Beriva ovih mjesta ustanovljena su pokrajinskim zakonom 5. juniya 1908. zem. zak. br. 32.

Molbe imadu se podnijeti propisanim putem ovomu c. kr. kot. školskomu vijeću do 31. augusta 1909.

Molitelji za mjesta ravnajućih učitelja moraju dokazati osposobljenje za naknadno podučavanje vjeronauka.

C. kr. Kotarsko Školsko Vijeće
Pazin, 4. augusta 1909.

Baltić v. r.

Kotar Krk.

Br. 774.

Raspis natječaja

za slijedeća definitivna učiteljska mjesta:

1. za ravnajućeg učitelja III. reda kod jednorazredne mješovite pučke škole u Vrhu;

2. ravnajućeg učitelja III. reda kod jednorazredne mješ. pučke škole u Korniću;

3. ravnajućeg učitelja III. reda kod jednorazredne mješovite pučke škole u Staroj Baški;

4. učitelja III. vrste kod dvorazredne mješovite pučke škole u Vrbniku;

5. učiteljice III. vrste kod dvorazredne mješovite pučke škole u Risiki-Papрати;

6. podučiteljice kod četverorazredne mješovite pučke škole u Omišlju;

7. podučitelja kod trirazredne mješovite pučke škole u Dubašnici.

Beriva ovih mjesta označena su u pokrajinskom zakonu od 5. lipnja 1908., br. 32.

Natjecatelji imaju dokazati osposobljenje za pučke škole s nastavnim jezikom hrvatskim, a za mjesta pod 1., 2., 6. također za talijanski jezik kao predmet; za mjesta pod 1., 2., 3. pak i naknadno podučavanje iz vjeronauka.

Potkrijepljene molbenice imaju se podnesti propisanim putem do 24. VIII. 1909.

Č. kr. kotarsko školsko vijeće.

Krk, 21. srpnja 1909.

Imenovanje.

Nadučiteljicom u Baški imenovana je Bazilija Frančić, a nadučiteljem u Baški Katarinić Fran.

Istarski sabor.

Pokrajinski sabor, koji se je dne 22. srpnja 1909. sastao na svoje prvo zasijedanje u Koprnu, prvi je, koji je izišao iz nove izborne reforme sankcionirane 17. svibnja 1908.

Otvoru sabora prisustvovala su 43 zastupnika; sva tri virilista i jedan zastupnik su manjkali.

Od zastupnika jesu tri učitelja i to Hrvat Aug. Rajčić, Slovenac Valentić i talijan — socijal-demokrat Zorzenon.

Pokrajinski kapetan i predsjednik sabora je Dr. Lodovico Rizzi, odvjetnik u Puli, a potkapetan i potpredsjednik naš otac Dr. Matko Laginja, odvjetnik u Puli.

Izabrana su dva tajnika sabora, oba Talijana. Naši zastupnici (18 na broj) učiniše jedan klub, kome izabraše za predsjednika

Vjek. Spinčića, za potpredsjednika Dr. Kurelića, a za tajnika Dr. Zuccona.

Na drugoj sjednici dne 31. srpnja 1909. izabran bi novi pokrajinski odbor od tri Talijana (Apolonio, Chersich i Salata) i dva Hrvata: župnik u miru Andrijić i odvjetnik Dr. Zuccon.

I Talijani i Hrvati zaključise, da se ima što prije stvoriti novi izborni red i to najdalje za 6 godina (međutim se ne će održavati općinskih izbora bez jednoglasnog sporazuma zem. odbora), po kojem će se urediti općine po narodnosti.

Saborsko zasijedanje je odgođeno na jesen.

Iz Srbije.

U Srbiji traje polazak pučke škole 6 g., zabavišta se polaze od 4—7 godine. Tko svrši pučku i produžnu školu, služi samo 1 god. u vojsci.

Definitivnim učiteljem može postati, tko svrši filozofski fakultet ili učiteljsku školu.

Plaća učiteljska 800 dinara, 2 petgod. dopl. po 250 din., 4 četverogod. dopl. po 250, 300, 350, 400 i dva po 450 dinara.

Iza 32. god. službe može učitelj u mirovinu sa 3000 din., učiteljica sa 2850 din.

U Srbiji nema škol. nadzornika, nego škole nadziru učitelji, koje ministar svake godine izašalje. Analfabeta ima u Srbiji 78%. Učitelja ima 2500, a moralo bi ih biti 6000.

Crnilo.

Kod Frana Schüllera u Amstetten, Donja Austrija, može se kupiti za školsku uporabu ekstrakt br. 2 za crnilo. U taj ekstrakt može se mnogo vode uliti, pa se sasvim tim dobije dobro crnilo. Litar tako učinjena crnila ne košta više od 20 h.

Ovaj broj je zakasnio za 15 dana radi glavne skupštine i gimnastičkog tečaja, kojima je prisustvovao urednik.

Za hrvatsku Istru!

Pa čitavoj hrvatskoj domovini odjeknuo je poziv: **Napred za hrvatsku Istru!** I sve naravno su reke u domoljubnim krajevima darivale svoj obel sa "narodni dan". Ali nije dosta, da se Istra podgornje namirna "narodni dan", već treba da ipak u svakom prigodnom radnom, što je u oči naših. Neka ni svaki Hrvat izras na se, pa neka kupuje i radi narodni biljež. **Dr. Cirilo i Metoda**, na koji će to biti čisti godišnji dobitak. Kadšto neki svaki radilac radi sigurno "Cirilo-Metodskih zidara" iz domaće tvornice d. u. "Istra" (prije A. Reiner) u (Zagreb) u, koje su poznate kao najbolje i najsolidnije biljege za kućnu uporabu, a dobivaju se od njih (P), čistog dobrotu za Istru. Tu je i samim u korist "Cirilo-Metodskih zidara" iz zagrebačke tvornice Parkaš i Weisza, koji bi trebalo sve hrvatske domaćice raditi. A što da rećemo u knjizari u korist "Cirilo-Metodskih zidara" u Zagrebu, od koje je mnogo ljudi pao u korist Istra. Istra knjizara raspisuje sigurno papir, tuflice, olovke, brisala, pera, i t. d. "Cirilo-Metodskih zidara", pa bi Hrvat biu dužni, da nabavi najpotrebitu u svoj rodoljubni knjizari. Preuzima se jednako iz obine indulgencije, za sve što u hrvatskoj počinimo ozbiljno raditi na domoljubnom prosvjetnom i humanitarnom polju naše mile domovine. Klub "Cirilo-Metodskih zidara".

Originalne korice

„Narodne Prosvjete”
i „Mladog Istrana”

dobivaju se u

Knjižara, papirnica i knjigoveznica

LAGINJA I DR.
PULA, Via Giulia 1.

Cijena koricama:

PROSVJETE sa postarinom K. 1.40.
ISTRANA " " " " 60.

Na uvaženje!

Častim se sjećati, da sam nakon osamogodišnjeg svog rada prošrio i preuredio znatno svoj posao, a da time zadovoljim najraznolikijim zahtjevima stovanoj općinstra.

Preporučam sve potrebne školske, uređevne i zasebne, koje zasjecaju u knjizarsku, papirčarsku, knjigovasku i tiskarsku struku.

Na skladištu imam veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikacija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam preplate na sve časopise, knjizevne i modne listove.

Držim na skladištu Cirilo-Metodske marke, papiriće, tuflice, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veštovanjem.

Knjizara, papirnica i knjigoveznica

IVAN NOVAK - PAZIN.

UTEMELJENA

GODINE 1891.

TELEFONA BROJ 38.

POST. ČEKA BROJ 80.707.

== Papiernica. ==

Tvornica pečata.

NARODNA TISKARA
- I KNJIGOVEŽNICA -

LAGINJA I DRUG.

ULICA GIULIA, 1. = PULA = ULICA GIULIA, 1.

Preporuča sl. učiteljstvu slijedeće
- navedene školske tiskalice: -

Alfabetički popis. - Glavni imenik.
Inventar. - Iskaz izostataka.
Iskaz o okolnosti učenika.
Iskaz djece o obvezatnosti po-
laska škole. - Ispitna svjedodžba.
Kronika. - Matica.
Namira vrhu učiteljske plaće.
Odlaznica. - Otpusnica.
Upravilni zapisnik.
Popis knjižnice. - Razrednica.
Svjedodžba polaznica. - Školske
obavijesti. - Tjednik.

Naručbeni koledar za g. 1900.

popisom svih školskih, općinških, crkve-
nih, posušničkih i sudbenopravnih
tiskonica, kao i popisom svakovrsnih
pisarničkih potreština.

Šaljeno na zahtjev franco i badava.